

Česko-lužický věstník

číslo 3-4
březen-duben 2019
ročník XXIX

Handrij Zejler

Što radosć rjeńšu dawa

hać dróhu pućować,
hdyž z nowej drastu trawa
chce zemju wobłěkać?
Mje čěri won do žiwjenja,
mi kiwa lóšt a nadźija.
Adej, adej! Budź božemje,
štóž lubje za mnu pohladnje!

Na łuce kwětki steja
a w polu wonjawki,
won wabi rjana meja
přez doły, přez hory;
mój wótcny domo pod hórku,
měj džak za twuju hospodu.
Adej, adej! Budź božemje,
štóž lubje za mnu pohladnje!

Hlej, čaharjo, tu ptački
mje hižo zetkują,
wše mrowički a wački
swój pućik wuzwola.
Po módrej žołmje, po kraju
do swěta won ja wukroču.
Adej, adej! Budź božemje,
štóž lubje za mnu pohladnje!

Što dželenja so stróžu,
njej krasne wšudze wšo?
Daj mi na klobuk růžu,
ty rjane holičo!
A njenam 'kaš-li róžičku,
to daj mi přeco wutrobu!
Adej, adej! Budź božemje,
štóž lubje za mnu pohladnje!

Co víc radosti dává,

než krajem putovat,
když zelená se tráva
a zem má nový šat?
Mne život láká, žene ven,
mně naděj, radost kyne jen.
Sbohem, adié, ať dobře se má,
kdo mile se za mnou podívá!

Ted' kvetou v plné kráse
už louka, pole, háj,
přes dolý, hory dám se,
ven vábí krásný máj.
Chaloupko rodná pod strání,
tvá střecha byla drahá mi.
Sbohem, adié, ať dobře se má,
kdo mile se za mnou podívá!

Hle, tažní ptáci z dáli
mně křídly mávají,
i mravenečci malí
si cestu hledají.
Po modrých vlnách, po zemi
do světa lehce jde se mi.
Sbohem, adié, ať dobře se má,
kdo mile se za mnou podívá!

Proč loučení mne souží?
Vždyť krásně všude je.
Dej za klobouk mi růži,
ty děvče líbezné!
A nenajdeš-li růži snad,
pak můžeš srdce své mi dát!
Sbohem, adié, ať dobře se má,
kdo mile se za mnou podívá!

Kostel sv. Šimona a Judy a hřbitov v Chrošćích,
foto Monika Machatá.

Podle Lucija Bejmina, Jan Budar (eds.), Towaršny spěwnik
(Budyšin 2009, s. 130–132), přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Z DOMOVA

► **Symposium o Janu Pětru Jordanovi** – V Lužickém semináři v Praze se 30. listopadu 2018 konalo III. sorabistické sympozium, pořádané Společností přátel Lužice s podporou Magistrátu hl. m. Prahy. Tématem byl Jan Pětr Jordan (1818–1891), významný aktér lužickosrbského národního obrození, a jeho doba. Na tomto mezinárodním vědeckém setkání vystoupili s přednáškami z lužickosrbské strany tři členové Matice lužickosrbské a ředitel sorabistického institutu na univerzitě v Lipsku, tři vědci z Polska, z české strany dva zástupci Akademie věd České republiky, tři z Univerzity Karlovy a jeden sorabofil z Liberce.

Měrko Šolta doplnil nové aspekty k již častěji pojednávanému srovnání Smolera a Jordana a předložil nový pohled na rozvoj národního hnutí, např. jak Jordan jako moderní novinář, vydavatel a univerzitní učitel ukázal o něco staršímu Smolerovi, že se nemusí jako Zejler stát duchovním na lužickosrbském venkově, ale může se uživit i jako nezávislý literát a učenec. V Lipsku si v redakci Jordanova sborníku osvojil know-how, které využil ve svém pozdějším redaktorském a vydavatelském působení. Napjatý příběh vztahu mezi Zejlerem a Jordanem osvětlil Franc Šěn v souvislosti se vznikem a vydáváním Jordanova lužickosrbského týdeníku a kulturního měsíčníku. Jordanovy kvality literárního kritika ukázal Šěn na příkladech kompetentní recenze Zejlerovy lyriky.

Pracovník Ústavu pro českou literaturu AVČR a spoluautor monografie o cenzuře v českém a rakouském kontextu Petr Piša zdůraznil Jordanův význam v českých dějinách let 1848–1849. V době svého působení v Lipsku se vyznamenal jako vydavatel exilové literatury, vydal celkem 15 knih od Palackého, Klácela a dalších. Předmětem referátu Ladislava Futtery a Petra Kalety byly lužickosrbské kontakty českých publicistů Karla Havlíčka Borovského (jeho korespondence se právě zpracovává, bude zpřístupněna v šesti svazcích a edice obsahuje též studii k česko-lužickosrbským vztahům) a Františka Douchy, jimž Jordan zprostředkoval informace o hnutí v srbské Lužici. Doktorand Radek Čermák si vybral teoretické téma o systému a koncepci lužickosrbské kultury v souvislosti s Jurijem Lotmanem, konkrétně se zabýval změnou paradigmat kultury elit v době předbřeznové.

Jordanově době se věnovali také dva polští odborníci – Tadeusz Lewaszkiewicz z Poznaně problematice panslavismu a Imišové obraně, a Piotr Pałys z Opolí

první syntéze lužickosrbských dějin z pera Wilhelma Bogusławského. Jedním z Jordanových projektů byl hornolužickosrbsko-německý slovník, dokončil jej K. B. Pful spolu se Zejlerem a Hórnikem. Pfulovou slovotvorbou se zabývala Renata Bura z univerzity v Krakově.

Jordana jako sběratele lidových písní připomněl Edward Wornar, který došel ke zjištění, že náš největší poklad slovesného umění dosud nebyl historicko-gramaticky a umělecky prozkoumán. Demonstroval, jak tyto texty, věkem přesahující naše písemné památky, prozrazují rané středověké písňové vzory.

Interkulturně obecněji založené byly přednášky Milana Turka, který připomínal potomky české emigrace v Lužici (Carl Gottlob Moráwek, Christian Adolph Pescheck), a Jurije Luščanského, který rozšířil své téma o českých malířích a graficích, přičemž se věnoval také Jarmile Halámkové.

Speciálně spjat s domem, v němž se sympozium konalo, byl překvapivý příspěvek studentky Terezy Hromádkové o provizorních konviktech lužickosrbských studentů v Praze a o počátcích Lužického semináře před rokem 1728. K ní se připojil teolog Petr Jan Vinš, který přiblížil Lužický seminář jako centrum reformního katolicismu v souvislosti s působením Bernarda Bolzana.

Je třeba poděkovat českým přátelům za příkladnou organizaci sympozia. Obohatilo naše vědění o Jordanovi a ukázalo nám, že již skutečně potřebujeme pojednání o lužickosrbském národním obrození, jaké mají například Češi, které by zahrnovalo i sociální síte a vzájemné vztahy jeho aktérů.

Franc Šěn, převzato z Rozhledu 2019/3, přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

► **Beseda o Lužici v Liberci** – Společnost přátel Lužice se 10. prosince představila v Liberci přednáškou Lukáše Novosada, předsedy spolku, a Ondřeje Šrámka. Liberecké knihkupectví na frekventované obchodní třídě Pražské je pověstné četnou a rozmanitou marketingovou činností. Kromě pravidelného čtení pro děti se zde scházejí na schůzkách čtenáři se zajímavými autory nebo také osobnostmi českého kulturního života. Nyní byla beseda zaměřena na osudy Lužických Srbů v průběhu staletí. Přednášející nabídli nejen mluvené slovo, ale i hudební ukázky a ukázky map a také publikací. Zájem návštěvníků směřoval jednak k dávné historii a posléze také k aktivitám spolku.

Milan Turek

► **Moja archa Horní Hajnk v Lužickém semináři** – Společnost přátel Lužice ve spolupráci s Kontaktním centrem Svobodného státu Sasko uspořádala 18. prosince unikátní koncert. Podařilo se do Prahy přivést program Lužickosrbského národního souboru *Moja archa Horní Hajnk*, pořad, jehož spojnicí jsou texty Jurije Brězana z jeho stejnojmenné knihy. SLA hraje tento titul ve dvou jazykových mutacích. Německy, pak texty čtou sami instrumentální hráči, nebo v hornolužické srbsčině, kde úryvky z knihy čte herec Měrko Brankač. Hudební dramaturgie pro trio příčná flétna, housle a violoncello se neomezuje na jedno stylové nebo historické období a vhodně doplňuje čtené texty. Pro pražské vystoupení byla zvolena kratší verze, zato však trojjazyčná. Lužickosrbsky a německy četl Měrko Brankač a české texty v příkladu Milana Hrabala pan Josef Somr. Sál byl beznadějně plný a nyní jednáme o tom, abychom mohli alespoň ukázky zveřejnit na youtube kanálu SPL.

Ondřej Šrámek

► **Příznivci Lužice z Liberce navštívili Ptačí svatbu** – V letošním roce spolek SAL (Societas amicum Liberec) zahájil svou činnost zájezdem do Lužice, kde zájemci navštívili Budyšin a Kulow. V Budyšině Liberečtí při každé návštěvě objevují něco nového. Kromě tradiční procházky po nejvýznamnějších památkách historického centra tentokrát navštívili i Lužickosrbské muzeum. Zde byli mnozí překvapeni jak stálou expozicí věnovanou historii, tradicím a krojům Lužických Srbů, tak i skvělou sezónní výstavou o Lužičanech a Milčanech, již jim představila průvodkyně Andreja Pawlikowa. Pro bližší poznání sousedů měli účastníci zájezdu v programu návštěvu Kulowa a divadelního představení Ptačí svatba. Čeští návštěvníci ocenili vše – od milého přivítání skupiny moderátorem, přes debaty s místními až po dojmy z představení, tanec, humor, současnou hudbu i balet, ale především skvělé provedení. To, že všemu nerozuměli, nebylo na překážku.

Milan Turek

► **Ptačí svatba v Praze** – Když otevřete dětský zpěvník, tu a tam narazíte i na písničku o ptačí svatbě, ale ty české nemají ucelené schéma, jak to bývá v Lužici. Ženichem může být například drozd, který nepatří mezi inteligentní krkavcovité ptáky, lépe připomínající zemřelé předky. Každý rok čteme v Česko-lužickém věstníku o programu pro děti či dospělé, někdy

o dětských svatbách. Zora Beráková a Zuzana Bláhová přeložily nejznámější píseň *Hlejce, nowa wěc so stała*. V roce 2007 dokonce SPL pořádala večírek k Ptačí svatbě v Klubu slovenské kultury v Praze. Dětské programy organizuje SPL na Den dětí a na svatého Mikuláše. Už tedy chyběl jen jeden logický krok k tomu, aby se splnil sen Hanuše Hártela a SPL uspořádala přímo ptačí svatbu pro děti – po mnoha desítkách let od doby, kdy Bohumila Šretrová vedla dětský kroužek se zaměřením na lužickosrbskou kulturu. V sobotu 26. ledna 2019 přivítal děti i rodiče papoušek, a zatímco děti připravovaly ptačí masky, zdobily talíře a učily se písničky, dospělí čile rozmlouvali nad svařeným vínem a tombolou. S připravenými maskami následoval krátký lampionový průvod na ostrov Kampu. Děti tam předvedly, co se mezitím naučily, jejich písničky zaujaly i skupinu fotografujících japonských turistů. Po návratu čekala na děti nadílka na oknech v připravených talířích: straky z kynutého těsta a další ptačí pečivo. Byly příjemně překvapeny a potěšeny odcházely i s vlastnoručně vyrobenými maskami. Ukázalo se, že takový program dovede zaujmout i Pražany. Má šanci stát se živou tradicí.

Radek Čermák

Ptačí průvod s lampionky pod Karlovým mostem v Praze, foto Kateřina Kovanic.

Z LUŽICE

► **Ptačokwasny són** – Přínosem Lužickosrbského národního souboru (SLA) pro širokou veřejnost jsou různé folklorní inspirované programy. Široký ohlas získává velká revue k ptačí svatbě se scénkami,

skeči a dalšími vystoupeními pro dospělé. Autentičtější jsou představení pro děti s uceleným scénářem. Letošní rok byla představena hra se zpěvy a tanci *Sen o ptačí svatbě* (Ptačokwasny són, libreto Juraj Šiška, hudba Jan Chlebičnick), kdy roztržitý družba vybírá nevěstu havranovi přes různé peripetie až k očekávané strace. Ta zatím hledá na vlastní pěst.

račk

► (NC 7. 2.) **Děti ve školkách oslavily ptačí svatbu** – Na řadě míst Lužice je tento zvyk stále oblíbený. Také letos vedení jednotlivých lužickosrbských mateřských škol ve spolupráci s rodiči zajistilo potřebné kostýmy. I v těch nejmenších třídách měli malého ženicha v obleku a nevěstu v kroji a ostatní děti představovaly ptáčky.

► (NC 14. 2.) **Město Chotěbuz bude spolupracovat s Lužickosrbským sněmem.** – Zástupci Lužickosrbského sněmu oslovili radního Holgera Kelcha a při jednání vyjádřili zájem spolupracovat s osobami pověřenými záležitostmi národnostních menšin. Město Chotěbuz se zájmem sledovalo vznik nové lužickosrbské organizace. Zastupitelé města počítají se spoluprací se sněmem i dalšími lužickosrbskými institu-

4. února na společném jednání obyvatel Miłoraze se zástupci koncernu LEAG. Reakce obyvatel jsou různé. Část místních již delší dobu uvažovala o přestěhování. Bydlení v blízkosti uhelného dolu jim přinášelo spíše potíže. Část obyvatel je rozhořčena a stěhování do nových domovů ponese těžce.

► (NC 28. 2.) **Domowina nepustí dolnolužické fotbalisty na Europeadu.** – O tom, že dolnolužickosrbský fotbalový tým Serbske koparje nepojede na fotbalové mistrovství, rozhodla většina předsednictva Domowiny. Za Serbske koparje se postavili dolnolužickosrbsští členové předsednictva Domowiny. Ve hře je ještě možnost, že by na Europeadu vyrazil společný tým Hornolužických a Dolnolužických Srbů. Ti by si přáli, aby polovina hráčů společného družstva byla z Dolní Lužice.

► (PB 2019/3) Předsednictvo Podpůrného spolku pro lužickosrbský jazyk v církvi (Spěchowanske towaristwo za serbsku rěc w cerkwi z. t.) uveřejnilo v lednu 2019 otevřený dopis k **problému nedostatku lužickosrbských učitelů**. Kritizuje v něm, že již roku 2017 vypracovala univerzita v Lipsku hodnotící zprávu ke stavu lužickosrbské výuky na prvním stupni v Braniborsku, až do dneška však nikdo neprovedl věcnou analýzu této zprávy. Namísto toho se mluví o všeobecných nedostacích v systému a hledá se, kdo za to může nebo kdo je má řešit. Jednotlivci se k tématu vyjadřují v médiích nebo na sociálních sítích za svou osobu. Přitom je zapotřebí konstruktivní analýzy situace a zásadních rozhodnutí pro budoucnost. Měla by nastat věcná a cílevědomá diskuse všech zúčastněných kolem jednoho stolu. Předsednictvo spolku dále předkládá seznam konkrétních bodů k zajištění lužickosrbské výuky a upozorňuje na obecný i regionální kulturní význam lužickosrbského jazyka, který je v Dolní Lužici silně ohrožen a bez školní výuky se neobejde.

cemi. Rozložení kompetencí jednotlivých lužickosrbských institucí je však záležitostí samotných Lužických Srbů.

► (NC 21. 2.) **Miłoraz bude odbagrován.** – Konečný verdikt byl oznámen

Z Nowého Casniku podává Josef Blažek a z Pomhaj Boh Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Velikonoční procesí mimo srbskou Horní Lužici (Česko, Polsko, Wostrowc a Dolní Lužice)

Tereza Hromádková

Tradice velikonočních jízd v sobě spojuje několik složek. Nejvýraznějším je náboženský prvek reprezentovaný křesťanským křížem či jiným artefaktem, předáváním zprávy o zmrtvýchvstání Krista a s tím související projevy lidové zbožnosti. Dále jsou v ní předkřesťanské prvky, jako je zdobení jezdců i koní zelenými větvičkami a květinami (symboly obnovy přírodního cyklu), vytváření magického kruhu objížděním polností na ochranu úrody či objíždění katastru obce či farnosti jako způsob potvrzování hranic.¹ Velikonoční jízdy či jízdy kolem osení se v českých zemích objevovaly především na území vnějších i vnitřních periferií, zejména

osení zřejmě od německy mluvících sousedů, a po vysídlení německého obyvatelstva (a přisunu českého obyvatelstva z bývalého pruského Slezska) v polovině čtyřicátých let 20. století ji jako jediní zachovali a kontinuálně ji udržují dodnes.³

Původně bylo zvykem jet o velikonoční neděli dvě jízdy. První se konala ještě před rozedněním, kdy muži vyjížděli do polí, následování pěším průvodem. Tento průvod nebyl nijak svátečně vystrojen. Zpívaly se velikonoční písně a pole byla kropena svěcenou vodou.⁴ Až po jejich návratu začaly přípravy koní a jezdců na slavnostní velikonoční procesí. K hlavním ozdobám patřil svazek

květin na klobouku a věneček připevněný na levém rameni.⁵ Po ranní mši se jezdci seřadili v párech do průvodu, v předu jeli hudebníci následovaní praporečnický, poté zbytek procesí.⁶ V tomto uskupení objížděli hranice celé obce a zpívali náboženské písně. Ranní jízda zanikla ve 20. století.

Dnešní lukavecké jízdy kolem osení se během posledních sta let příliš nezměnily. Po poledni se muži shromáždí uprostřed vsi ve dvoře bývalého místního pivovaru. Jsou svátečně oděni v bílé košili, černém obleku a jezdeckých botách, koně jsou zdobeni stuhami – bílou stuhu nesou koně svobodných mládců, barevnou (především červenou) mají koně ženatých mužů. V čele průvodu jede „krojcfotr“ (z německého Kreuzvater), zpravidla na bílém koni, za

Velikonočně vyzdobený kostel v Cerkwici, foto Tereza Hromádková.

v oblastech s převládajícím obyvatelstvem německého jazyka a ve slovanských oblastech, které s nimi sousedily či se přímo překrývaly. Dnes se tato tradice objevuje v největší míře v Horní Lužici, kde tvoří důležitý prvek reprezentace katolického lužickosrbského obyvatelstva ve veřejném prostoru. Velikonoční procesí podobného typu ale můžeme najít také v pohraničí Čech, Moravy a Slezska.

„Rajtaři“ v Lukavci u Fulneku a v Poodří

Obec Lukavec se nachází v Moravskoslezském kraji, je součástí historického území Kravařska (něm. Kuhländchen).² Kravařsko bylo až do poloviny 20. století převážně německy mluvící oblastí, pouze několik roztroušených vesnic bylo českých. Jednou z nich byl také Lukavec, kde místní obyvatelé přejali tradici jízd kolem

ním jdou pěšky muzikanti a poté zbytek jezdců. Úlohu „krojcfotra“ zastává již řadu let pan Václav David, lukavecký kronikář a organizátor jízd kolem osení. Pokud se v daném roce některý z jezdců žení, stává se vůdcem procesí on (jako tomu bylo například v roce 2015).⁷ V jednu hodinu odpoledne se procesí vydává ke kostelu sv. Jana Křtitele, kde „krojcfotr“ přebírá od kněze malý kovový křížek, který cestou dává lidem k políbení. Poté procesí za zpěvu náboženské písně objede kolem dokola kostel se hřbitovem a vydá se do obce. Tam objíždí jednotlivé domy, žehná obyvatelům a přijímá peněžní dary a občerstvení. V usedlostech s velkým dvorem

¹ FROLCOVÁ, Věra: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 185–187.

² KONEČNÝ, Jaroslav: *Kravařsko. (Historisko-statistický nástin a vývoj)*. Kravařsko. Vlastivědný sborník, 1, 15. března 1932, č. 2, s. 20–21; 15. dubna 1932, č. 3, s. 33–34.

³ JELÍNKOVÁ, Eva: *K životnosti lidových obyčejů na Novojičínsku*. In: FROLEC, Václav: *Výroční obyčej*. Brno 1982, s. 272.

⁴ *Das Saatreiten in der Gegend von Fulnek*. Moravia, 6, 3. Juli 1843, č. 53, s. 211.

⁵ G. A. Th.: *Das Saatreiten im Kuhländchen*. Dasdeutsche Kuhländchen, 1, 25. 10. 1919, č. 8, s. 59.

⁶ *Das Saatreiten in der Gegend von Fulnek*. Moravia, 6, 3. Juli 1843, č. 53, s. 212.

⁷ <<http://www.lukavec.info/zvyky/jizda-okolo-oseni-rajtari>> [28. 1. 2018]

objedou dvůr dokola, než pokračují dále. Z Lukavce pak jezdci míří (již bez muzikantů) do sousední vesnice Nových Dvůrů, kterou za zpěvu objedou dokola a následně se vracejí zpět k domovu. Jízda kolem osení je zakončena u pomníku padlých ve světových válkách, kde postupně i všichni jezdci políbí kříž, který se vrátí knězi. Celá událost je zakončena pozhánáním, jehož součástí je průvod pěších kolem kostela.⁸

Během celé slavnosti jsou zpívány celkem tři písně. První *Vstal z mrtvých Vykupitel* oznamuje zmrtnýchvstání Krista a zpívá se na začátku celé jízdy a během projíždění Lukavce. Druhá píseň *Aleluja! Zdráv buď náš milý Spasiteli* zní při objíždce Nových Dvůrů a cestě nazpět. Poslední píseň *Bože chválime Tebe* hraje pouze kapela při zakončení jízdy u pomníku padlých.⁹

Jízdy kolem osení jsou v Lukavci tradiční záležitostí, které se účastní více generací. V jednu jízdu se zde spojuje předkřesťanský obřad objíždění polí a prosby o úrodu s projevy křesťanské zbožnosti. Zároveň je to příležitost k setkání lidí z celé obce i okolí.

Nedaleko Lukavce, v Poodří, se jízdy pořádají v Jeseníku nad Odrou (něm. Deutsch Jasnik) a Staré Vsi nad Ondřejnicí, obě obce spadají do historického území Kravařska. V Jeseníku nad Odrou byla tradice obnovena v roce 1996 po setkání s německými pamětníky, někdejšími účastníky předválečných jízd. V prvních dvou letech po obnovení nosili jezdci dochované prapory bývalého německého jezdeckého spolku (který před válkou jízdy v Jeseníku pořádali), od roku 1998 jsou součástí výbavy procesí prapory obecní. Procesí se účastní jak muži, tak i ženy. V čele jede „krojcfotr“ s křížkem, poslední jezdci jsou následováni vozem s hudebníky. Procesí se zastavuje u každého stavení ve vsi, požehná mu a přijme oběť peněžní příspěvek.¹⁰ Ve Staré Vsi nad Ondřejnicí se velikonoční jízdy kdysi vlivem špatného počasí přesunuly na pozdější datum a staly se součástí svátků svatodušních. Místní tuto tradici nazývají jízdou „kole obila“, byla obnovena roku 2000 a stala se pevnou součástí obecních slavností.¹¹

Obnovené jízdy v severních Čechách

V severních Čechách udržovalo zvyk velikonočních jízd německé obyvatelstvo u hranice s Horní Lužicí především na Liberecku, Děčínsku a Šluknovsku. Organizovaly je velikonoční či jezdecké spolky. Ještě v 19. století se jízdy kolem osení konaly i v Liberci. Procesí vyjíždělo před východem slunce, v čele s kantorem (který držel jediný křesťanský symbol průvodu – růženec) a praporečkem, následováni byli kapelou a zbytkem jezdců. V tomto složení objeli město a za rozbřesku byli od měšťanů pozdraveni slavnostní střílbou z pušek. Zvláštností libereckého procesí byly lampiony, které procesí vezlo. Ke konci 18. století přestaly být jízdy z finančních a úředních důvodů pořádány pravidelně a roku 1834 se konala jízda poslední.¹²

V první polovině 20. století se objevily zprávy o velikonočních jízdách také v Děčíně. Tato procesí měla nesporně německý nacionalistický ráz, jezdci i koně byli vyzdobeni černo-červenozlatými stuhami a při jízdě zpívali německé oslavné písně.¹³ Děčínské jízdy byly organizovány německým národním výborem a v blízké obci Podmoklech (něm. Bodenbach, dnes místní část Děčína) byl citelný i protičeský náboj, když někteří německí obyvatelé nelibě nesli přítomnost Čechů v procesí.¹⁴

Do roku 1938 se velikonoční jízdy udržely v Hodkovicích nad Mohelkou (něm. Liebenau),¹⁵ odkud procesí jezdělo na zámek Sychrov. Zvyk je poprvé zmíněn v roce 1789. Procesí zdobené barevnými fábroky a květinami objíždělo za doprovodu kapely okolní vsi a hlásalo zprávu o vzkříšení Krista. Říkalo se též, že „hodkovští hledají Pána Ježíše“. Slavnost byla zakončena střeleckou soutěží.¹⁶

V severních Čechách velikonoční procesí zanikla s nacistickou okupací. Po vysídlení obyvatelstva německé národnosti nebyly tyto jízdy obnoveny. Výjimkou je město Mikulášovice (něm. Nixdorf) ve Šluknovském výběžku, kde se tak však stalo až v 21. století. V Mikulášovicích tradici obnovil v roce 2011 Roman Klinger, jehož pradědeček byl posledním předsedou spolku mikulášovických křížáků ve 30. letech 20. století.¹⁷ Původně zde jezdila dvě procesí – jedno mířilo do Tomášova (něm. Thomasdorf), druhé do Mikulášovic (něm. Klein Nixdorf)¹⁸ – dnes je organizována pouze jedna jízda. Ta začíná u kostela sv. Mikuláše, kde se po ranní mši shromáždí jezdci a pěší. Jezdci většinou nejsou nijak slavnostně oděni, jednotným prvkem je pouze červenožlutá šerpa. Na koních v procesí jezdí i ženy a většina účastníků není věřící. Naopak pěší části se účastní pouze muži, kteří jsou převážně katolíci, v bílých košilích, černých oblecích a cylindrech, s červenožlutou šerpou přes hrud. V čele procesí jde Roman Klinger, nesoucí církevní prapor, následovaní jezdci na koních a nakonec hudebníky. Před kostelem se podle tradice zpívají nejdříve německé nábožné písně, poté české. Procesí objíždí pouze město a během jízdy vybírá peněžní příspěvky, které jsou poté využity na opravy a údržbu kostela.¹⁹

„Kawalkadawialkanocna“ či „Procesja stu koni“

V Polsku se velikonoční jízdy zachovaly v bývalém pruském Horním Slezsku, ve dvou vojvodstvích – Opolském a Slezském. V Opolském vojvodství jde o vesnice Sternalice (něm. Sternalitz), Kościeliska (něm. Kostellitz), Żędowice (něm. Sandowitz) a Borki Małe (něm. Klein Borek). Ve Sternalicích se tradice předává z generace na generaci již přes 200 let. Procesí, ve kterém jezdí celé rodiny (včetně žen a dívek), se o velikonoční neděli zformuje před místním farním kostelem, pomodlí se ke svatému Markovi (patronovi úrody) a za zpěvu nábožných písní se vydá na objížděku okolní polnosti. Jezdci ani koně nejsou nijak zdobeni.²⁰

Zajímavou velikonoční tradici najdeme v Borkách Malých, kde oslava zmrtnýchvstání Krista probíhá v noci ze soboty na neděli. Z vesnice je vybráno dvanáct mladých mužů (jako dvanáct apoštolů), kteří jsou nejlepšími zpěváky. Tito tzv. „krzyżoki“ pak v době postu navlékají vyfouknutá vejce na provázky a z nich sestavují ohromnou bránu, kterou o sobotní noci zavěsí nad hlavní cestu. Jezdci po společné večeři a zpěvech v kostele vyjíždějí do polí se sochou Zmrtnýchvstalého Krista, objíždějí někdy trvají i celou noc.²¹

Nejrozšířenější jsou dodnes procesí ve vojvodství Slezském. V gliwickém okrese o velikonočním pondělí vyjíždějí jezdci (především tedy jezdckyně) ze Żernice (něm. Deutsch Zernitz), zdobení šerpami a vezoucí kříž, objíždějí okolní pole a svou jízdu zakončují v soused-

¹⁵ <<http://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/historie-mesta/velikonocni-zvyk-v-hodkovicich.html>> [30. 1. 2018]

¹⁶ R. Adam: *Jak hodkovští hledali Pána Ježíše na Sychrově*. Od Ještěda k Troskám, 9, 1930, č. 1-2, s. 37–40.

¹⁷ Ledźbor, R.: *Spjelnja na skromnawašnjewulkimisionariskina daw*. Katolski Posoľ, 152, 5. apryla 2015, č. 14, s. 100–101.

¹⁸ *Das Osterreiten in Nordböhmen*. Reichenberger Zeitung, 51, 26. März 1910, č. 73, s. 3.

¹⁹ Ledźbor, R.: *Spjelnja na skromnawašnjewulkimisionariskina daw*. Katolski Posoľ, 152, 5. apryla 2015, č. 14, s. 100–101; *Velikonoční jezdci opět v Mikulášovicích*, Mikulášovické noviny, 21, květen 2011, č. 5, s. 3.

²⁰ <<http://opole.tvp.pl/19544208/konna-procesja-wielkanocna-w-sternalicach>> [31. 1. 2018]

²¹ <<http://radio.opole.pl/100,194175,w-borkach-malych-nadal-kultuwuje-sie-wielkanocny>> [31. 1. 2018]; <<http://niematerialne.nid.pl/Aktualnosci/details.php?ID=2949>> [31. 1. 2018]; <<http://www.kulisypowiatu.pl/index.php?id=539>> [31. 1. 2018]

⁸ VEČERKOVÁ, Eva, FROLCOVÁ, Věra: *Velikonoční jízda v Lukavci u Fulneku*. Vlastivědný věstník moravský, 55, 2003, č. 1, s. 54–61.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ PALOWSKÁ, Markéta: *Prosebná procesí na koních v Poodří na začátku 21. století*. Poodří, 13, 2010, č. 2, s. 71–72.

¹¹ Tamtéž, s. 73–76.

¹² KÖNIG, Ad.: *Die Saatreitenim Reichenberger Umkreise*. Reichenberger Zeitung, 64, 31. März 1923, č. 75, s. 4.

¹³ *Das Osterreiten in Tetschen*. Reichenberger Zeitung, 53, 6. April 1912, č. 83, s. 6.

¹⁴ *Bodenbach, 4. April. (Osterreiten)*. Reichenberger Zeitung, 45, 6. April 1904, č. 82, s. 6.

Velikonočních jízdy se v Dolní Lužici účastní i ženy, které často mezi jezdci převažují, foto Tereza Hromádková.

ní vsi Nieborowicích (něm. Nieborowitz).²² Od počátku 18. století se objevují procesí také v Ostropě (něm. Ostroppa, dnes součást města Gliwice). Místní jezdci jsou zpravidla zdobeni větvičkami zimozrání a květinami a vezou tři velikonoční insignie – paškál, sošku Krista a kříž. Procesí vyjíždí v jednu hodinu odpoledne od farního kostela, kam se po objetí města a okolních polí zase vrací.²³

V ratibořském okrese najdeme tuto tradici ve vesnicích Bieńkowicích (něm. Binkowitz), Zawadě Książęcí (něm. Herzoglich Zawada), Sudole (něm. Sudoll, dnes součásti města Racibórz), a ve městě Pietrowicích Wielkých (něm. Groß Peterwitz). Sudolské jízdy mají, dle slov účastníků, výrazně náboženský charakter.²⁴ Procesí, jehož se účastní i ženy a kněz, se při objíždění hranic obce zastavuje na čtyřech místech, kde jsou odříkávány modlitby. Tato tradice vznikla okolo roku 1880 jako vyjádření díky za odvrácení epidemie.²⁵

Pondělní velikonoční procesí v Pietrowicích Wielkých, kde žila do roku 1945 česká menšina, je nejznámějším procesím této oblasti. Tradici, jež zde vznikla v polovině 17. století, se v místním nářečí říká „chodzenie za Bohem“. Procesí, tvořené jezdci na koních i bryčkami, se seřadí u farního kostela ve městě, odkud míří ke kostelu sv. Kříže, vzdálenému asi 3 km. V čele procesí vezou dva jezdci sošku Ježíše Krista a kříž ovázaný červenou stuhou, následuje je kněz a pak zbytek účastníků. Během jízdy hraje hudba velikonoční písně, zpívají se modlitby česky a polsky. V kostele sv. Kříže se pak všichni modlí za dobrou úrodu. Po krátké přestávce za zvuku zvonu znovu usedají do sedel a jedou zpět do města k farnímu kostelu, kde je celá slavnost zakončena krátkou bohoslužbou.²⁶ Dnešní velikonoční jíz-

dy se mírně liší od těch na počátku 20. století. Tehdy u kostela sv. Kříže čekaly ženy, které zdobily procesí věnci z obilí a květin a účastníkům nabízely pivo k občerstvení. Poté se procesí vydalo k vesnici Tłustomostům, kde byly pořádány dostihy, a teprve potom se všichni odebrali zpět do města na bohoslužbu.²⁷

V Horním Slezsku se pořádaly jízdy i na české straně, konkrétně v obci Ludgerowicích (něm. Ludgerzowitz), kde se ale poslední velikonoční jízda konala v roce 1901.²⁸

Velikonočních jízdy se účastní i evangelíci

Jezdce evangelického vyznání najdeme v Dolní Lužici a také v procesí, které jezdí mezi městem Wostrowcem (něm. Ostritz) a klášteřem Marijiny Doł (česky Mařidol, něm. Marienthal). Procesí ve Wostrowci jsou nazývána „velikonočními jízdy kolem osení“ (něm. Ostersaatreiten), což naznačuje, že kromě poselství o zmrtvýchvstání Krista je pro jezdce také

důležitou součástí objíždění polí a modlitba za dobrou úrodu. O velikonoční neděli se ve 13 hodin seřadí procesí před farním kostelem ve Wostrowci, dva jezdci v čele vezou církevní prapory, následováni mužem s křížem. Za ním se řadí duchovní (dva katoličtí a dva evangeličtí faráři) a poté zbytek procesí. Zde jezdí pouze muži, slavnostně oděni v černém fraku a cylindru, duchovní pak v církevním rouchu. Někteří účastníci mají též hudební nástroje. Během cesty do kláštera se procesí zastavuje na pěti místech, kde duchovní zpívají o zmrtvýchvstání Krista. Po příjezdu do kláštera jsou jezdci uvítáni abatyši, tříkráť objedou klášterní dvůr a vracejí se zpět do města. Při zpáteční cestě objíždějí přilehlá pole a modlí se za bohatou úrodu.²⁹ Jízdy ve Wostrowci se mohou účastnit muži nehlédě na vyznání, jisté ústupky byly učiněny i co se týče národnosti, například od roku 2008 se procesí účastní i několik Poláků.³⁰

V Dolní Lužici velikonoční jízdy vymizely s příchodem reformace, kdy byly zakázány vrchností. Až v roce 1998 byla ve vesnicích okolo Lubniewa procesí obnovena. V roce 1998 jezdci objížděli vesnice Cerkwici (něm. Zerkwitz), Rogow (něm. Ragow – nejde o těžbou zničený Rogow, něm. Horno), Radyńc (něm. Klein Raden) a Bochow (něm. Groß Beuchow),³¹ dnes místo Bochowem projíždějí Kšimnicí (něm. Krimnitz).³² Jízdy se mohou účastnit katolíci i evangelíci, muži i ženy. V posledních letech jezdí výrazně převažují, v roce 2016 jely dokonce pouze ženy.³³ Jednotným

Warszawa 1996, s. 223–224; *Procesjakkona w Pietrowicach Wielkich*. Gościnie dzielny, 42, 17. 6. 1976, č. 24, s. 8.

²⁷ VYHLÍDAL, Jan: *Čechové v Pruském Slezsku*. Kroměříž 1900, s. 44–45; POŚPIECH, Jerzy: *Zwyczaj i obrzędowocne na Śląsku*. Opole 1987, s. 203.

²⁸ ČERNÝ, Jan, SCHLEUFER, Vladimír: *Kronika „Vzpomínky z minulých dob“ o původu křížáckých procesí na Hlučínsku*. Český lid, 57, 1970, č. 3, s. 155–158.

²⁹ <<http://www.bistum-dresden-meissen.de/aktuelles/archiv-2006/osterreiten-und-ostersaatreiten.html>> [3. 2. 2018]; SALOWSKI, Martin: *Osterreiten in der Lausitz*. Bautzen 1992, s. 87–88.

³⁰ <<http://www.bistum-dresden-meissen.de/aktuelles/archiv-2008/buchvorstellung-380-jahre-saatreiten-in-ostritz-st.-marienthal.html>> [3. 2. 2018]

³¹ Nowinka: *Jutrownijęcharjo w Delnej Łużycy*. Serbske Nowiny, 8, 14. apryla 1998, č. 71, s. 4.

³² *Jatšownerejtowanje*. Nowy Casnik, 68, 12. apryl 2017, č. 15, s. 7.

³³ <https://www.lr-online.de/lausitz/luebbenau/nur-reiterinnen-auf-den-21-pferden_aid-3973021> [4. 2. 2018]

²² <<http://iknurow.pl/wielkanocna-procesja-konna-zernica>> [31. 1. 2018]; <<https://www.pilchowice.pl/wydarzenia/324-wielkanocna-procesja-konna-w-zernicy>> [31. 1. 2018]

²³ <<http://www.24gliwice.pl/wiadomosci/wielkanocna-procesja-konna-w-ostropie-tradycja-ktory-liczy-juz-kilkaset-lat>> [31. 1. 2018]; <http://gliwice.wyborcza.pl/gliwice/1,95519,7736187,Ostropa__Tradycyjna_kawalkada_wielkanocna.html?disableRedirects=true> [31. 1. 2018]

²⁴ <<http://biznesmediapr.pl/?p=7270>> [31. 1. 2018]

²⁵ <<http://opole.gosc.pl/d/1507112.Wielkanocne-procesje-konne-mimo-sniegu>> [31. 1. 2018]

²⁶ <<http://www.parafia.pietrowicewielkie.pl/historia/procesja-konna.html>> [31. 1. 2018]; OGRODOWSKA, Barbara: *Świątapolskie. Tradycja i obyczaj*.

oděvem jsou bílé jezdecké kalhoty, černé sako a cylindr či jezdecká čepice. Střed procesí tvoří jezdec vezoucí velký kříž ze zimostrázu, kolem něj jedou čtyři praporečníci, poté následuje zbytek jezdců. Dolnolužické procesí vyjíždí z Cerkwice, jede tiše, po cestě pouze rozdává malé svazčky větvíček zimostrázu. V Rogowě je přestávka, během které jsou tyče s prapory zabodnuty do země a probíhá krátká bohoslužba a zpěv náboženských písní. Zvláštností je i starý lužický zvyk nošení velikonoční vody, který se stal součástí místních velikonočních jízd. Ve dvou vesnicích jsou postaveny zelené brány, u kterých vyčívají děvčata, aby od jednoho z jezdců převzala džbán s velikonoční vodou. Nakonec se procesí vrací zpět do Cerkwice, aby zde odevzdalo církevní prapory.³⁴

Jak je patrné, velikonoční procesí se v jednotlivých oblastech mírně liší, ať už průběhem či mírou křesťanského vlivu. Lze nalézt i výrazné oddělení křesťanské a předkřesťanské složky, jako tomu bylo dříve v Lukavci při ranních jízdách. Jak známo, tyto ranní jízdy se dodnes dochovaly v hornolužické vsi Wotrowě, kde jezdci vyjíždějí před východem slunce, aby s prosbou o dobrou úrodu objeli pole, a později vyjíždějí znovu, tentokrát se zprávou o zmrtvýchvstání Krista. Objevují se i velikonoční jízdy, které se pokoušejí zcela nově navázat na původní významy této tradice, nicméně v praxi slouží spíše k obřadnému setkání obyvatel obce a příjemné velikonoční procházce, jako tomu je například ve Václavcích (něm. Wetzwalde) na Liberecku či na různých rančích a jízdárnách. Ale je možné, že právě díky nové náplni se tato tradice v českých zemích dále udrží a rozšíří i povědomí o jejím někdejší smyslu.

Dívky v Rogowě převzaly od jezdců velikonoční vodu, foto Tereza Hromádková.

³⁴ OELMANN, M., JÄNSCH, H.-J.: *Wendisches Osterreiten auch in der Niederlausitz*. Nowy Casnik, 52, 6. mai/rožownik 2000, č. 19, s. 8.

Sächsische Heimatblätter. Zeitschrift für Sächsische Geschichte, Landeskunde, Natur und Umwelt. 64 (2 – Sachsen und Böhmen), 2018.

Název časopisu *Sächsische Heimatblätter* s podtitulem *Zeitschrift für Sächsische Geschichte, Landeskunde, Natur und Umwelt* znamená česky „Saské vlastivědné listy – Časopis pro saské dějiny, vlastivědu, přírodu a životní prostředí“. Druhý sešit jeho 64. ročníku (vydaného v roce 2018) se jmenuje „Sasko a Čechy“ a nese na obálce fotografii Lužického semináře v Praze. Naděje sorabo- či lusatofilního čtenáře však zklame hned obsah: pozornost věnovaná v tomto tematickém čísle Lužicím (o Lužických Srbech nemluvě) je nepatrná. Ukazuje to, jak se v popularizujícím diskursu i v obecném povědomí vytrácí povědomí o zvláštním, výjimečném postavení Lužic v rámci Saská nejen z hlediska etnického, ale i státoprávního či náboženského. Snad je to odvrácená strana mince úspěšně se rozvíjejících příhraničních styků mezi severními Čechami a *Freistaat Sachsen*. Ty směřují spíše ke každodenním kulturním a hospodářským kontaktům a Lužice či Lužičtí Srbové se v jejich rámci dostávají nanejvýš do role folklóru.

Časopis, jehož redaktory jsou v současnosti historikové Matthias Donath a Lars-Arne Dannenberg, se vědomě orientuje spíše na popularizaci historie, i když má v úmyslu prezentovat i nejnovější výsledky odborného bádání. Musíme ocenit, že číslo naplnily kromě textů německých (nejen saských) i studie českých badatelů, které pokryly vcelku rovnoměrně česko-saské vztahy od raného středověku až do současnosti. Vladimír Salač se věnuje obchodu na Labi v raném středověku, Katrin Lauterbachová nastiňuje vznik sasko-české hranice jako jedné z nejstarších dosud existujících evropských hranic, ovšem především v oblasti Krušnohoří, s některými specifiky v okolí Pirny či Königsteinu. Alexander Querengässer se zaměřuje na osobnost saského vévody Fridricha Svárlivého a jeho vztah k husitskému hnutí, Hagen Rüster se věnuje šlechtě ve Vogtlandu a jejím vztahům k České koruně. Důležitou kapitolu česko-saských vztahů tvoří míšeňské biskupství a s ním spjatá rodina Salhausenů, jejíž četní příslušníci zakotvili také např. v litoměřické kapitule, jak ukazuje stať Matthiase Donatha, L.-A. Dannenberga a Alexandra Wieckowského o míšeňském biskupu Janovi VI. ze Salhausenu († 1518), typickém prelátovi doby předreformační. Martin Arnold líčí vliv Saská, zejména pastorů Michaela Coelia a Jana Mathesia, na luterány v severozápadních Čechách, M. Donath mapuje české exklávy v Sasku mezi lety 1635 a 1849 (Šěrachow, Günthersdorf/dnes Godzieszów, Niederleutersdorf a Niedergerlachsheim im Winkel a dvě hraniční obce rozdělené na českou a saskou část, tj. Ullersdorf/Kopaczów a Oldřichov na Hranicích a Weigsdorf/ Wigancice Żytawskie a Višňová). Václav Zeman rozebírá vliv saských architektů na evangelické církevní stavby v severozápadních Čechách. Vsi Podmoklům (německy Bodenbach, dnes část Děčína), vzniklé jako celní a železniční stanice, je věnována mikrohistorická studie Konstantina Herrmanna. Etnograficky je koncipován text Stefana Dornheima o tradičních zvycích a slavnostech česko-saského prostoru zejména v zimě a na jaře. Mnoho zvyklostí je ovšem rámováno církevním kalendářem a řada jich byla shodná v českých Sudetech i v Sasku. Dornheim nezapomíná na velikonoční jízdy včetně těch na české straně hranice, aniž by ovšem uvedl specifika jízd lužickosrbských farností. Čechy a Němci za první československé republiky a v říšské župě Sudetenland se zabývají opět redaktori L.-A. Dannenberg a M. Donath, Petr Karlíček pak sleduje fungování „malé železné opony“ mezi Čechami a Saskem v letech 1945–1966. Projekty v rámci Euroregionu Elbe/Labe v letech 2007 až 2013 vypočítává Milan Jeřábek, přeshraniční spolupráci regionu

národních parků Česko-saské Švýcarsko líčí Jürgen Phoenix, pokusy o přijetí montánního regionu Erzgebirge/Krušnohoří na seznam světového kulturního dědictví UNESCO shrnuje Helmuth Albrecht. O živých vztazích svědčí i výstava o česko-saských vztazích ve státním archeologickém muzeu v Saské Kamenici (Chemnitz, Doreen Mölders). Regionální identity v sasko-českém pohraničí, ovšem opět bez ohledu na specifika Lužic, analyzuje Martin Munke.

Poměrně stručné studie o rozsahu pěti až deseti tiskových stran jsou vybaveny bohatým obrazovým i pramenným doprovodem a skýtají pro laiky skvělý základní vhled do problematiky. Snad se dočkáme v dohledné době i tematického čísla *Sächsische Heimatblätter* věnovaného Lužici, ač obálka tohoto čísla sepětí Lužice a Saska přímo sugeruje.

Jan Zdichynec

OČIMA Lukáše Novosada

Můj první

Bylo za pět minut dvanáct, den před Štědrým dnem a my jsme s Tónou Křížem nežili se svými rodinami přípravami nadcházejících svátků, nýbrž ničím jiným než jak narychlo sehnat ubytování pro partu mladých Srbů z Chrósčic a okolí, kteří se na poslední chvíli rozhodli strávit Silvestra v přeplněné Praze. Vypadalo to nemožně, hotely i hostely samozřejmě dávno obsazené, a tak jsme naše přátele upřímně proklínali, ale snažili se pro ně roztrhnout – ostatně jako vždycky, když zavolají. Právě jsem napsal smsku Pětrovi: „Witaj, kak wjele woprawdže sće? Džesačo? A kak wjele pjenjezow maće? Trjebam waš budget wědžeć. Džakuju.“ Telefon reagoval vzápětí, měl jsem v přemíře stresu vlastně radost, protože zvonění slibovalo konečně vyřešit všechny otazníky plánovaného lužickosrbského výletu. Petr však nebyl schopen slova, plakal, zajíkal se, postupně mi vysvětlil, že nepřijede, protože – jeho tatínek právě zemřel a rodina musí chystat pohřeb...

...byla to zpráva dlouho očekávaná i zdrcující zároveň, protože Pětrův otec Ławrjenc sice byl nemocný dlouho, choroba se přihlásila již před lety, ale ten statný, silný a přísný muž se pořád držel a zdál se neporazitelný, třebaže posledního zhruba půl roku už z domu vycházel málo. Pravda, když na podzim přestal chodit do kostela – on, věrný katolík – začalo být zřejmé, že konec se blíží. Přesto jsme věřili. Ale i když tohle všechno víte, stejně vás oznámení o úmrtí zabolí. Tentokrát možná víc než jindy, protože budu-li upřímný, Ławrjenc je můj první. Můj první lužickosrbský přítel či známý, kterého jsem měl vyprovodit na poslední cestu. Navíc jsem s ním prožil jednu silnou duchovní chvíli. Vybavila se mi okamžitě. A bylo to zvláštní, protože se vázala k Velikonocům, takže vzpomínat teď, v předvečer narození Páně, na jeho úmrtí mi připadalo málem jako hřích...

...onu pro mě tolik vzácnou chvíli popsala v Česko-lužickém věstníku 5-6/2015 ve své reportáži z velikonočního zájezdu do Lužice básnířka Alžběta Stančáková. Ławrjenc neboli Vavřinec sice byl v jejím textu vypodobněn s pokrouceným jménem Lorenc, taky v srbsčině zůstaly chyby, ale nechali jsme je tehdy při redakci textu být jako doklad toho, jak s lužickou srbsčinou zacházejí čerstvě opojení našinci. Ten kousek Běťčina nádherného textu, ten kousek zachycující Ławrjence, je takový:

Usínám v autě. Je mi zima. Před hospodou je spousta lidí, uvnitř je prej diskokoule, ale to už se nedovím. Nakonec skočím do jinýho auta, ve kterým jede Lukáš, a Lukáš veze Lorence, kterej chtěl v tom reji najít svýho syna a říct mu, aby se o nás postaral. Lorenc jde dovnitř, na sobě má křižáckej oblek. Já si sedám na zadní sedadlo.

„Já jsem v tý hospodě normálně vytuhnul,“ říká mi Lukáš, „ale tak rád bych tam šel, tak rád.“

Lorenc nastupuje. Až další den se dozvim, že zaplatil všem známým vstup a že jeho syn jim platil piva. Že vevnitř byla diskokoule, ale fakt velká. Byla jsem hrozně vyčerpaná.

„Syn stara so wo nje. Wón je česce na gymnaziju wuknył,“ horno-lužičtina běží jako na drátkách, a to jsem ji nikdy dřív neslyšela.

„Ja njemóžu tak derje česce, Lukašo, sym jenož w korčmach wuknył, a hižo to njeznaju. Ale mój syn haj. Wón měješe češčinu w šuli. Ja jenož w korčmje.“

„Ja wuknył serbsce runje tak,“ říká Lukáš.

„Ale hižo česce njeznaju, poprawom česce ženje njejsym čitać a pisać tež nic móhl. Ale přeco sym zbožowny, hdyž Češa so wozjewja a možu je widžeć a slyšeć.“ I ve tmě vnímám jeho černé sako a takovou zvláštní teplou dobrotu.

„Syn studuje nětko hospodarstwo w Drježdžanach. Je spokojom. Ale chcym, zo by jedyn semester w Českeje abo Słowakskeje studował.“

Už pomalu usínám. Venku je tmavě modrá obloha, stromy podkreslený oranžovým světlem. Míjíme kapli s červenou vitráží. Za chvíli budeme v Nesvačidle. Včera byl úplněk.

„Tady asi zahrnout, co myslíte?“ ptá se Lukáš.

„Haj. Ale čehodla mi wy prajiš?“ diví se Lorenc.

„Njeprajam.“

„Potajkim čehodla takle so prašeš?“

Lukáš se zasměje. „Dokelž njejsmoj jenož mój dwaj jow.“

Lorenc chvíli mlčí, pak řekne: „Wězo Bóh tón knjez je wšudže z nami.“

„To je prawje,“ řekne Lukáš a pak plynule přejde do češtiny: „Řekni prosimtě něco.“

„Já jsem tady s váma,“ hlas se mi trochu zadrhne, „akorát jsem potichu.“

Lorenc nadskočí.

„Myslach, zo smój jowle jenož ja a ty.“

„A wězo – ty mi ty prajiš,“ říká Lorencovi Lukáš, když ho vyhazuje před hospodou.

Myslím na tuhle jízdu autem, i když sedím v jiném s Toníkem a míříme do Chrósčic na pohřeb. Je o týden později, mezi svátky. V kufru našeho škodovického kombíka máme opatrně uložen obrovský věnec v barvách SPL a se stuhami upomínajícími na zesnulého kamaráda. Ten věnec je největší, jaký byl k mání, má průměr snad přes metr a ochotně nám ho vyrobili na hřbitově v Dáblicích, což bylo dobře zvolené místo, jelikož leží po cestě na sever, do Lužice, kam tentokrát jedeme zkroušenější než jindy. Je čtvrt na sedm ráno, Tonda řídí, vybaluju mu jednu z housek, které jsem namazal a obložil, protože domácí snídaní jsme skutečně nestihli. Radujeme se z jediné věci: že v tomhle čase, denním i ročním, bude dálnice volná, že se nám nemůže stát, že bychom přijeli pozdě...

...v Chrósčicích jsme na parkovišti u hřbitova skutečně mezi prvními, parkujeme jako čtvrtí. Auto vedle nás má rovněž českou značku, ale neznáme ho. Asi Moraváci z Hodonínska, kteří sem mají silné vazby a přijíždějí pravidelně, aby Lužické Srby statečně učili pít slivovici. Teď zrovna by jeden kalíšek bodnul. Netuším, co od lužickosrbského pohřbu čekat, nikdy jsem na žádném nebyl. Jaká asi může být návštěvnost? Komorní, či objemná? Přece jen Ławrjenc byl místní učitel, takže se můžou dostavit celé třídy bývalých žáků. A jak se vlastně chovat? Liší se místní funerální zvyklosti významně od českých a moravských? Či jsme si podobní také v tomhle? O tom všem dumám, zatímco vyrážíme na obhlídku hřbitova, abychom věděli, kam bude nebožtík pochován a kam poneseme ten těžký věnec, který jsme prozatím ponechali ve voze. Stojíme nad jámou – je vykopána opravdu pěkně, musí se uznat, že hrobník svou práci umí – a Tonda mi vypráví, co jsem nevěděl: že Ławrjenc před lety přišel o jednoho ze svých synů při autonehodě. Do života

celé vesnice to vneslo stín a napětí, ale dočkala se happyendu, neboť otec zemřelého veřejně odpustil rodině, jejíž syn to dávné neštěstí způsobil. Bolest ale z Ławrjence nikdy nevyprchala, většina jeho přátel vzpomínala, že oněch posledních několik let byl zasmušilejší než dřív. Teď tedy dojde klidu, táta spočine se svým dítětem...

...přišlo opravdu hodně lidí, opravdu hodně. Přítel Lucian mi později povídá, že se není co divit, jelikož pan učitel Ławrjenc Kmječ byl velmi vážená a oblíbená osoba. Tak namačkaný hřbitov a kostel tady nebývá, zdá se mi, ani o Velikonocích, ani o Vánocích. Obřad začíná v márnici, kde si každý může prohlédnout nebožtíka v otevřené rakvi a osobně se s ním rozloučit. Přes zástup už se přímo k rakvi nedostanu. Je obložená věnci a vázanými květinami. Zpívá se, recituje, modlí. Pan farář odříkává modlitby, které ještě neznám, ale bohužel si jejich názvy nejsem s to zapamatovat. Cítím velikou svatost, vážnost okamžiku. Lužičtí Srbové jsou vážní lidé, a právě v této vážnosti jsou tolik přitažliví, majestátní, připomínají našinci staré časy. Vrcholem obřadu v márnici je vynášení rakve: čtyři muži, kteří ji nesou na dlouhých bidlech, s ní třikrát klepnout o práh – prý je to loučení s pozemským životem. Tohle jsem u nás ještě neviděl, ale nevylučuji, že někde se to dělá zrovna tak...

...je pod mrakem, hřbitov je ze zadu kostela obsypán, samotou aktuálně trpí jenom cedulka o návštěvě krakovského kardinála Karola Wojtyły v sedmdesátých letech, vsazená do zdi na opačné straně svatostánku. V dále na kopci vrtí lopatkami čtyři větrné elektrárny, jako by nás všechny hlídaly jako tiší strážníci. Zvedá se vítr, farář Měrčinu Deleňkovi není z mého místa rozumět, což mě vyrušuje ze soustředění, takže se až stydím, když se přistihnu, jak přemýšlím nad tím, že k dokonalé idyle tu chybí sněh. Zhlédnu Fabiana, postává sám, je tichý, smutný, unavený – tak vypadá v poslední době častěji, snad se nic neděje. Podávám si ruku s Janem, zdravím se s přáteli, kteří byli za námi na výletě na Vyšehradě. A pak je konec, spouštějí rakev do země a přecházejí do kostela na mši. Nejdu ještě, čekám, chci se s Ławrjencem rozloučit, dokud hrob není zaházen. A tak se stane, že u hrobu stojíme sami s Toníkem a s Ławrjencovou rodinou. Kondolujeme jim a tiše pospolu hledíme k hrobu. Přicházejí další hosté, mají nás za členy rodiny a podávají ruce i nám...

...náhle zpěv. Ohlédnu se – to Lucian stojí nad hrobem a svazuje tiché minuty verši:

*Spánembohem, idem od vás
spánembohem, idem od vás
neublížil jsem, neublížil jsem
žádnému z vás
neublížil jsem, neublížil jsem
žádnému z vás*

Píseň, kterou jsem dosud měl spojenou s uplakaným televizním vystoupením Vladimíra Mečiara, když odcházel z politiky, najednou získává nový, skutečně existenciální rozměr. Ptám se potom v kostele Luciana, proč zpíval zrovna tuhle písničku. „No co bych nezpíval, Ławrjenc byl přece velký čechofil a nikdo jiný by mu česky na cestu nezaspíval. Musel jsem to udělat.“ Kostel praská ve švech, mše trvá déle než obvykle, skoro hodinu a půl, je poutivá, ale nevymyká se tomu, co jsem tu už viděl...

...hrob je zaházen a obložen věnci a květinami – hrobníci jsou v Lužici zjevně rychlí. Přecházíme vsí ke Krawčikovým do hospody, je to ta spodní, za návsí, protože horní hospoda hned u kostela už nefunguje. Hospodská zestrála, na živnost už nestačila a její děti v ní pokračovat nechťejí. Škoda, vždyť právě tady trávil Ławrjenc čas, právě tady veřejně odpustil muži, který mu zabil syna. U Krawčiků potkávám Romana. Mám ho rád, je schopen o semestrálních prázdninách přijet s Ławrjencovým nejmladším Pětrem jen tak na dva dny do Lužického semináře a popít s námi a popovídat. S oběma kluky jsem na jednom takovém povyražení absolvoval dlouhý rozhovor o sexu, nečekaně otevřený, při němž jsme všichni pochopili,

že česká a lužickosrbská kultura jsou si nejdálší – v přístupu k fyzické lásce. Roman, který po Pětrovi převzal vedení silvestrovského pražského výjezdu, se ptá, jak to vypadá s ubytováním. Ujišťuji ho, že půlku skupiny má uloženou v postelích a že tu druhou uspat svedeme taky. Popíjím vodu a jím ty úžasné sladoučké tvarohové a makové saské koláčky, ty hranolky, které se u nás ochutnat nedají. U stolu vzniká česká skupina, vedle mě s Tondou sedí David a hlavně strýc Ištvané, moravský pábítel, o kterém jednou snad někdo napíše povídky v lužické srbštině, aby v nich vložil třeba to, jak tenhle Moravák přivázel do Lužice víno, vezl ho stopem a kdesi od Liberce volal z benzínky přítele Fabiana, který však nebyl doma, takže mu strýc volal znovu kolem půlnoci, už notně ožralý, protože při tom čekání vypil všechno víno, které měl s sebou. Ale Fabian pro něj stejně přijel a odvezl ho k přátelům do vsi Hórek, kam dorazili kolem druhé ranní, načež Fabi odmítl zvonit, že je pozdě, takže strýc Ištvané se vehnal do dvora a hulákal: „Mladý, počkaj, u nás sa to robí takto –“ a začal zpívat lidovky, dokud se neotevřelo okno a paní domu nevolala: „Češa su přijeli!“ Anebo to, jak v srpnu osmašedesátého strýc Ištvané opravoval v Lužici jakýsi kostel a na Moravu se vracel na svém fichtlu zrovna jednadvacátého, takže bezesporu patří k jednomu z mála našinců, kteří bratrsky osvobodili naši zem spolu s okupačními vojsky...

...v tomto duchu jsme vzpomínali nebožtíka Ławrjence, radostně a s láskou a veselím, než jsme se rozešli a rozjeli zase domů. Od té doby si čas od času vzpomenu na tu chvíli, o které psala Bětko, na chvíli, kdy díky Ławrjencovi jsem na moment potkal Boha. Luby Ławrjenco, měj džak za všitko, za swoje přećelstwo, za swoju lubosć. Wjeselu so jónu na zasowidženje.

Také redakce se připojuje s projevem nejhlubší soustrasti rodině. Lawrenc Kmječ byl jedním z největších lužickosrbských přátel Čechů a podporovatelů českých přátel Lužice. On byl jedním z těch, pro které jsme naši práci dělali.

red

OČIMA Michala Rádla

Marný boj o fotbalový pohár Lužice

V pátek 4. ledna 2019 ráno mi zvoní telefon, zvedám ho a na drátě je můj kamarád a kolega Hynek. Známe se řadu let a vždy ho rád slyším, ale tentokrát mě zaskočil. Prosil mě, zda bych se nezúčastnil fotbalového turnaje v „Chrosčicích“, protože ještě nemá dost hráčů na postavení týmu. Hlavou mi blesklo to bude asi někde na Lito-měřicku... Zeptal jsem se a kde to je? No v Lužici přeci! V Lužici? Zmíněné městečko se nachází v Sasku nedaleko centra Lužických Srbů, asi 20 km od Budyšina. Hynkova nabídka mě začala lákat. Přiznávám, že o Lužických Srbech jsem toho moc nevěděl a bral jsem to jako šanci poznat je osobně a ještě si přitom zahrát fotbal. Účast na druhý den jsem přislíbil a začal se těšit do Chrosčic.

V sobotu po poledni jsme usedli s mojí ženou Monikou do auta a vyrazili na turnaj. Monika dostala hned dvě funkce, jako lékařka se stala týmovým zdravotníkem, ale tyto její služby jsme našťastí nemuseli využít, a je také nadšená fotografka, takže vše dokumentovala. Na místo jsme přijeli jako první, do malého ospalého městečka, kde v tu chvíli nebylo vidět živáčka. Tak nás přivítaly Chrosčický nebolí Crostwitz. Hned jsem volal Hynkovi, že se asi spletl, určitě se dnes nic nekoná, tělocvična zavřená a nikde nikdo. Hynek tvrdil, že místní určitě přijdou v tomto nečase až na poslední chvíli, a tak jsme se vydali na průzkum okolí. Sportovní klání se konalo v areálu místní lužickosrbské základní školy Jurije Chěžky, což je jedna ze tří škol, kde se vše vyučuje v lužické srbštině. Nedaleko stojí barokní kostel sv. Šimona a Judy s velkým upraveným

O pohár TCM se utkalo celkem devět mužstev, foto Monika Machatá.

Tým SPL sice příliš nebodoval, ale šel do hry s nasazením, foto Monika Machatá.

Tým SPL získal předposlední místo, z čehož měli hráči náležitou radost, foto Monika Machatá.

Předseda TCM Jurij Špitank předává našemu brankáři Vítězslavu Lisci diplom pro nejlepšího „wrotara“, foto Monika Machatá.

hřbitovem, kde snad nebyl jediný pomníček nadepsán německy. Střídala se zde příjmení Hejša, Lukeš, Pakuš apod. Na podrobnější prohlídku ale nebyl čas a silný déšť nás vyhnal zpět k autu.

Na parkovišti u tělocvičny se už objevili první místní, přicházeli pěšky nebo přijížděli na kolech. Našich 7/8 týmu také dorazilo v pořádku. Jádrem našeho družstva tvořili čtyři členové Společnosti přátel Lužice, organizátor Josef Zdobinský, František Krejčí se synem Davidem, Hynek Oberhel a Martin Šlechta. Zbytek týmu, Libor Zajíček, Vítězslav Lisek a já, jsme byli kamarádi do počtu. Pepa zajistil slušivé dresy, které jsme si v šatně rozebrali. Tou dobou se už ostatní šatny plnily domácími kluky, nutno podotknout, že aktivními sportovci, což nás hned na úvod značně znervóznilo. Mysleli jsme totiž, že jedeme na neformální přátelské zakopání si. Pohár Spolku Cyrila a Metoděje (Towarstwo Cyrila a Metoda) má ale již dvacetiletou tradici, ocitli jsme se tedy na výročním turnaji a všichni ostatní to evidentně brali velmi vážně. Celkem se sešlo devět osmičlenných týmů. Většina byla z nedalekého okolí a dva přímo z městečka. Velkou radost jim udělalo, že mohou přivítat náš tým z Čech. Jak trefně poznamenali, dali jsme turnaji mezinárodní rozměr a navíc jsme byli první tým ze zahraničí, který kdy na turnaj zavítal...

Hrálo se na tři v poli a brankář, střídalo se libovolně. Délka mače 10 minut. Protože týmů bylo hodně, byly rozlosovány dvě skupiny, my se dostali do skupiny B, kde byly jen čtyři týmy a hrály se zápasy každý s každým. No, dali nám na frak. První výsledek 0:7! To námi trochu otrásl. Druhý výsledek 0:1, a to nám nebyl uznán gól při sporné situaci! Třetí výsledek

a zlepšení 1:7, dokázali jsme dát gól! Libor Zajíček z úhlu prostřelil soupeřova brankáře!

Občerstvujeme se v mezičase buřtem a někteří i pivem, které je pro nás hráče gratis. Začínají přicházet podívat se místní strejcové a také novináři. Po výsledcích v naší menší skupině je nám však jasné, že budeme hrát zápas o poslední místo. A ten nastal. Prohráli jsme ho 2:6. Nicméně tato blamáž nám aspoň celkově vynesla předposlední místo, za skóre 3:21.

Náš gólman Víta se zaskvěl mnoha úžasnými zákroky a dostal diplom pro nejlepšího brankáře turnaje. A jako zahraniční hosté jsme měli tu čest soudcovat finálový zápas, k čemuž jsme ze svého středu vybrali Libora Zajíčka.

Sice jsme nevyhráli turnaj a nezískali pohár, ale získali jsme možnost strávit nevšední sobotní odpoledne. Místní se s námi fotili a každý náš vstřelený gól bouřlivě oslavovali. V oddychovém čase jsme s místními probírali všechno možné a přijali jsme i pozvání na místní únorový festival. Za rok musíme přijet zase, bylo to fajn, tak se rádi vrátíme a třeba jednou i zvítězíme!

Další foto na webu *Katolského Posola*: <http://p2.posol.de/extern_de_galery01_MO34038371290ULKS.htm>

ODJINUD

Haličské písně ožívají

Vedoucí redaktorka Sara Mičkec připravila do lednového *Rozhladu* rozhovor s Jarkem Mazurem, akordeonistou skupiny Huda-cy, která hraje lidovou hudbu z Haliče a Karpat – hlavně lemkovskou, ale zpívají také v šarišském nářečí, někdy i ukrajinsky a jinak, jako vzpomínku na někdejší národnostní a kulturní pestrost tohoto regionu. Sbírají také písně přímo v terénu: v rámci společného projektu s krakovskou pedagogickou akademií, zaměřeného na revitalizaci lemkovského jazyka, vydali tři CD s dosud neznámými písněmi v rekonstruovaném historickém podání. Sběry prováděli jak v původní domovině Lemků na polské a slovenské straně Karpat, ale i v okolí Lehnice, kam byli Lemkové před 70 lety nuceně přesídleni: tam měli u starých lidí nejzajímavější výsledky („Na takovéhle návštěvy musí mít člověk zdravé srdce, protože ty babičky vaří spoustu kafe a nejde ho odmítnout.“). Pro nás je zajímavý pohled tamních lidí na naše společné dějiny: „Halič je trochu jako naše malá vlast, část Polska, která byla kdysi pod vládou Rakouska. Císař vládl do roku 1916, a když jsem byl malý, vzpomínali lidé u nás ve vsi, že za císaře pána bylo nejlépe. Byl odtud daleko, nerušil a my jsme ho nezajímali, Poláci ani Rusíni. Ještě v šedesátých letech visel u leckoho doma císařův portrét, protože lidé vzpomínali na časy před velkými válkami, které začaly až po jeho smrti.“ Členové skupiny nejsou ani jeden rusínského původu – lásku k haličské hudbě mají jako dědictví po předcích: „Naši pradědové sloužili spolu v jedné armádě a přinesli si některé písničky z vojny domů. Když se náš děda na svatbě napil, zpíval divné, ne naše, ale pěkné písničky. (...) Později jsem zjistil, že Slovinci, Češi, Ukrajinci a Rusíni zpívají stejné písničky, jen každý ve své řeči. Byly takové písničky, které měly stejnou melodii, ale každý regiment je zpíval ve své řeči.“

Jméno Lipsko podle nejnovějších výzkumů nepochází od lípy

Před několika lety přišli němečtí specialisté na vývoj místních jmen K. Hengst a poté H. Walther s novým názorem, že jméno města Lipska (dnes německy Leipzig) pochází od rekonstruovaného germánského slova *libja, které by mělo znamenat „krajinu bohatou na říční vodu“. To sice o Lipsku platí, ale proč by jméno slovanského sídla nemělo být (na rozdíl od mnoha řek, hor apod.) slovanského původu? Lednový *Rozhlad* přináší informaci o tom,

že prof. Bernd Koenitz, emeritní lipský slavista a jazykovědec, podnikl srovnávací průzkum a rozbor a došel k zajímavým výsledkům.

V nejstarších písemných pramenech se vyskytuje tvar místního jména s -b-: v kronice Thietmara Merseburského (cca 1012–1018) stojí „in urbe Libzi vocata“, tj. „na hradě řečeném Libzi“. K tomu je třeba vědět, že předchůdcem města byla dvojice srbských sídel, z nichž jedno bylo nejpozději roku 929 opevněno jako hrad, již v souvislosti s francským zásahem. Thietmar uměl slovansky (starosrbsky) velmi dobře, takže se nedá soudit, že by jméno zkomolil více, než jak si vynutil latinský zápis. V jisté královské listině se k roku 1050 uvádí hradský obvod (burgward) *Libizken* a v análech saského kláštera Pegau k roku 1150 sídlo *Libiz* (tedy bez -k). Roku 1165 se v listině dokládající udělení městského práva objevuje forma s -p-, 1185 je doložen tvar *Libz*. V následujících dobách se střídají varianty těchto forem; na přelomu 15. a 16. století konečně převládly tvary s -k. Německé jméno se pak vyvíjelo *Lipczk* → *Leipczk* → *Leipzig*, ve slovanských jazycích (neznámo kdy) vznikly tvary *Lipsk* a *Lipsko*.

Koenitz se domnívá, že badatelé Hengst a Walther chybovali, když kořen *lib-*, označující cosi slabého, hubeného, řídkého, nepevného (ls. *libojty* je česky libový, ls. *libotać* so třepetat se,³⁵ kašub. *lebeda* a pol. nář. *liboda* slabý, hubený člověk)³⁶ spojovali s krajinou. Jednoznačně se přiklání k tomu, že zde jde o jméno obyvatelské (**Libci*), a to posměšné, jak odvozuje ze skupiny příbuzných místních jmen českých (Slabce, Hlušce, Křivce...), jejichž paralely nalezl i v západních oblastech srbského osídlení. V širší Lužici se podařilo identifikovat také nemalý počet dvojčlenných místních jmen posměšné povahy³⁷ – ze zaniklých forem dochovaných v písemných pramenech i ze živého fondu v srbské Lužici vyvstávají přímé obdoby českých „přezdívkových“ místních jmen Kočvary, Kosobudy, Poděčely, Přestavky... (v tomto směru mají zásadní význam práce Ernsta Eichlera – pozn. ZBS). Nelze než s potěšením zde citovat autorův výrok „Stari Češa bechu mjenowědnikam hižo chętro derje jako wulcy smęserjo znać“³⁸. Poté co Hengst a Walther jeho argumenty uznali, zůstával ještě problém, kde se ve jméně vzalo -k. Autor upozorňuje, že v Čechách se běžně vyskytují dvojice jmen, z nichž jedno je zdvojnásobením druhého (příklad neuvádí, ale jde o vztah např. *Ouholice-Ouholičky* – pozn. ZBS). Pak by k **Libci* patřilo deminutivum **Libčci/Libčky*. Když hrad ztratil význam a jeho funkci převzala podhradní osada, v pramenech převládla deminutivní forma s -k.

V podrobnostech doplněno a upřesněno podle <https://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Stadt_Leipzig>.

Mały Wjelkow jako středisko lužickosrbského písemnictví v 18. století

Lubina Malinkowa představuje v lednovém *Rozhladu* dosud neprávem podceňovanou kapitolu dějin lužickosrbské literatury. Malowjelská bratrská osada ochranovského směru vznikla po smrti Bedřicha Kašpara z Gerštorfu, hejtmana Horní Lužice, který hnutí podporoval a vybudoval pro lužickosrbskou náboženskou obec zámek v Čichońci u Budyšina; jeho dědic však již tento postoj nesdílel, proto se centrum přesunulo do Malého Wjelkowa, který patřil Gerštorfovi blízkému spolupracovníkovi Matejovi

³⁵ V téže významu je *libotać* sa v některých nářečích Moravského Slovácka: doloženo u F. Sušila.

³⁶ Česká místní jména začínající na *Lib-* jsou jiného původu, zpravidla je u nich doložena nejstarší forma s kořenem **ljub-*, jako např. u Libice nad Cidlinou, která by se zde jinak nabízela jako paralela i historicky.

³⁷ Český typ Tatobity podle V. Šmilauera. V. t. Jaroslav David (2017): *Vlastní jméno místní přezdívkové*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. <https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ_JMÉNO_MÍSTNÍ_PŘEZDÍVKOVÉ> Staženo 25. 1. 2019.

³⁸ Starí Češi byli onomastům již dávno dobře známi jako velcí vtípalkové.

Dolhému. Brzy zde vznikla ochranná komunita, po mateřské osadě a Nízké třetí v Lužici. Autorka stručně popisuje specifický sociokulturní kontext, v němž vznikaly, překládaly se, opisovaly, četly a uchovávaly neobvykle hojně lužickosrbsky psané texty jak čistě náboženského charakteru (biblické texty, modlitby a zpěvníky, liturgie, kázání, traktáty), tak materiály relativně více provozní a dokumentární povahy – životy bratří a sester (jako vzory k následování), zprávy z jiných bratrských obcí (oblíbené byly relace ze zámořských osad a misií), deníky aj. Překlady do lužické srbštiny, které byly úplným standardem (osady přitom fungovaly dvojjazyčně – řada členů, především duchovních, byli Němci), přispívaly jak k duchovnímu povznesení, tak ke zvyšování úrovně jazyka. Četlo se veřejně ve shromážděních v Malém Wjelkowě i po vsích, soukromě v rodinách. (Připomeňme situaci u nás, v tehdy ilegálních československých obcích, napojených na souvěrce v Sasku a Prusku; jinou paralelou je soudobý rozmach produkce katolických rukopisných modlitebních knih.) Z tohoto pokladu se bohužel dochoval jen naprostý zlomek; představu o ztrátě si lze udělat podle obdobného fondu zpřístupněného digitálně v Lotyšsku či podle československého archivu v Berlíně-Rixdorfu, jehož digitalisace a internetové zpřístupnění se připravuje. Mnoho vyšlo ovšem tiskem, ale protože tisků se dochovalo více, deformovalo to pohled na lužickosrbské písemnictví. Analýza Lubiny Malinkowé dokládá, že rukopisy tvořily jeho kvantitativně i kvalitativně zásadní složku: na rozdíl od tisků nepodléhaly cenzuře, dokázaly aktuálně reagovat na potřeby, mohl je psát resp. opisovat každý, kdo to dokázal (nejznámějším příkladem je Hanzo Njepila z Rowného), a daly se pořídit s minimálními náklady, takže byly obecně dostupnější. 18. století tedy není dobou, kdy knihtisk nahradil rukopisnou produkci, nýbrž dobou plodné koexistence, prolétání a vzájemného ovlivňování obou forem lužickosrbské literatury.

Identita Lužických Srbů tváří v tvář sebereflexi

Lednový *Rozhlad* přináší dvě krátká zamyšlení nad budoucností lužickosrbského národa, poukazující na rizika vnitřního původu.

Jan Nuk se zabývá znalostí mateřského jazyka jako určujícím znakem příslušnosti k lužickosrbskému etniku; rodilí mluvčí na tomto kritériu lpějí ze své podstaty, přitom stále přibývá lidí, kteří se sami považují za Lužické Srby, srbsky však už nedovedou. Nikdo je nechce z národa vylučovat, ale nikdo také nechce rezignovat na lužickosrbský jednacím jazyk ve shromážděních. Sluchátka s německým tlumočením se tak stávají stále častějším jevem i na schůzích Domowiny. Autor klade otázku, jaké mají Lužičtí Srbové alternativy.

Lubina Malinkowa kritizuje přístup, který se v poslední době projevuje zejména v debatách okolo Lužickosrbského sněmu a který nahlíží na Lužici optikou centra a periferie. Jakožto příslušnice jedné z nejvýznamnějších hornolužickosrbských evangelických rodin kritizuje podceňování evangelické Lužice, již mluvčí pravidelně označují jako periferii (vyskytl se dokonce výraz „Lužice B“), přičemž katolická Lužice se jaksi automaticky, podvědomě pokládá za centrum, za jádro a zdroj srbskosti pro celou srbskou Lužici. Kategorizující pohled, podle něhož čím dále od čistého a původního centra, tím je srbskost řidší, smíšenější, méně originální, je podle jejího názoru zhoubný, podceňuje práci mnoha lidí v různých podmínkách a neodpovídá ani realitě – „wšako bydli w Drježdžanach wjace Serbow hač w Dobrosicach“. Proti koncepci centra a periferie staví koncepci sítě: každý lužickosrbský jazykový prostor, třeba i dočasný, je uzlem v této síti, a kritériem je propojení uzlů, intenzita a četnost kontaktů. Některé uzly jsou propojeny i jinými vztahy. Podle teorie sítě jsou pak vzdálenější a volněji zapojené uzly (weak ties) zvláště důležité, protože mají větší inovační potenciál – zprostředkují kontakty do jiných kontextů, do nichž jsou zapojeny silněji než ostatní uzly v síti. Hrají proto rozhodující roli vzhledem k vnitřní dynamice a dalšímu vývoji celku.

Nové vědecké pracovníky Lužickosrbského ústavu (Serbského institutu) v Budyšině představuje lednový *Rozhlad* v rubrice Kulturní noticki. Působí zde od loňského roku a jejich místa jsou z velké části financována z projektů apod. mimo ústav, který by sám jinak neměl dostatek prostředků. Jean-Rémi Carbonneau se zabývá jazykovou politikou a revitalizací jazykových menšin, přičemž srovnává situaci Lužických Srbů s některými etniky v západní Evropě. Sociální geograf Marcel Langer se podílí na projektu zaměřeném na dějiny lužickosrbské představy srbské Lužice od r. 1918 do současnosti. Etnolog Robert Lorenc zkoumá konstrukci lužickosrbské identity ve městě a na vesnici v současných podmínkách. Kulturní antropoložka Cordula Ratajczakowa se v rámci mezinárodního srovnávacího projektu věnuje revitalizačním jazykovým pokusům v Sasku a Braniborsku. Archeoložka Katharina Schmeiduch[ová] studuje chřestítka lidu lužických popelníkových polí na území Německa a Polska v kontextu pravěké hudby a rituálů. V „digitální sféře“ působí slavista Lechosław Jocz a počítačová lingvistka a fonetička Astrid Schmiedelowa. Tým Lužickosrbského kulturního archivu posílil historik Měrćin Brycka.

Březenové číslo měsíčníku *Pomhaj Boh* připomíná čtenářům knihu **Marca Basteta: Die Slawen im Wendland. Über Hitzacker, Dannenberg, Lüchow und andere slawische Orte.** (Ein historisch-thematischer Führer. Merlin Verlag, Gifkendorf 2015. 43 str.)

Název by se dal přeložit *Slované ve Wendlandu (Lünebursku). O Hitzackeru, Dannenbergu, Lüchow a jiných slovanských místech. Historicko-tematický průvodce.* Sešitek kapesního formátu je bohatě vybaven barevnými ilustracemi – kresbami, počítačovými rekonstrukcemi, schématy, mapkami a plánky, fotografiemi archeologických nálezů i novodobých replik předmětů spjatých s kulturou někdejšího slovanského obyvatelstva severního Německa, včetně oděvů a zbroje, do nichž jsou ustrojeni živí lidé. Krátké texty seznamují s původem Slovanů a jejich raně středověkou historií, jak osidlovali Wendland, jak a kde budovali hradiska (právě jejich jména obsahuje podtitul publikace), představují každodenní život na hradiskách i ve vsích. Nezbytná je kapitola *Slované a Němci*, vysvětluje se německá kolonizace, samostatné pojednání je věnováno známým okrouhlím. Závěr patří slovanskému dědictví ve Wendlandu, nechybí ani slovanský Otčenáš. Na konci sešitku najde zájemce přehled muzeí v regionu s kontakty, shrnutí chronologie a doporučenou literaturu k rozšíření znalostí. Publikaci lze za mírnou cenu zakoupit přes internet.

Poslední ženy, které ještě ve slepské farnosti chodí v kroji (nebo chodily), představuje farářka ze Slepého Jadwiga Malinkowa v březnovém čísle *Pomhaj Boh*. Ještě před poslední válkou chodily „burské“ (tj. „po selsku“) všechny ženy; předválečné ročníky v něm vyrůstly, v dětském věku se to týkalo i hochů. Módnímu oblečení se asi do r. 1920 říkalo „bergarska drasta“, tj. „měšťanské šaty“, potom „němska“ (tj. německé). Velká vlna odkládání kroje nastala v 50. letech: komunistická ideologie byla pokrokově laděná, kroj se chápal jako něco zastaralého, prvek překonaného stadia vývoje společnosti, k socialistické dělnici se nehodil. Ostatní, hlavně nesrbští spolupracovníci, nebo i lidé ve městě se ženám v kroji posmívali. Kroj se ostatně k výkonu některých povolání ani nehodil – vyvinul se v jiných podmínkách a k jiné práci. Když se dívka vdala, mnohdy odložila kroj kvůli manželovi, který jí zazlival, že chodí postaru – chtěla mít moderní ženu; do slepské farnosti ostatně přicházeli muži ze všech končin NDR za prací a kroj jim nic neřikal. Při nejlepší vůli pak nebylo možno zůstat věrná kroji, když nebyly k sehnání potřebné látky, stuhy apod., a když postupně vymíraly krojové švadleny, které uměly potřebné součástky nejen ušít, ale také vyprat a patřičně upravit, případně ženu či dívku ustrojit do obřadního kroje, ačkoli slepský kroj, kroj jedné z nejchudších oblastí Lužice, nemá tolik komplikovaných forem jako např. katolický nebo wojerecký.

Ve slepské farnosti podle autorky chodí dnes v kroji ještě čtyři ženy. V samotném Slepém už to není od roku 1998 nikdo. Poslední z Mułkec, po slepsku jmenovaná Kowaloc Marja (Marie Kowal), zemřela loni o Vánocích 98letá v domově důchodců. V Džěwině odešla poslední r. 2007. V Brězowce žijí ještě dvě (narozené 1925 a 1926), v Miłorazu jedna (*1919), čtvrtá je z Rowného – tam žila i pátá, Pawlikoc Hana (německy Anna Paulik), která zemřela letos v lednu ve věku 95 let v domově důchodců. Poslední nositelka kroje z Trjebina byla Brodcyc Hana (Anna Kraink; přízvisko měla zřejmě po stavení – její rodiče byli Krajnkovi: zůstala svobodná, starala se o matku a sestru až do jejich smrti; pozn. red.). Zemřela koncem loňského roku; rozhodla se, že se nuceného odchodu do domova důchodců raději nedožije. – Všechny pracovaly nejprve doma v hospodářství, potom v družstevním zemědělství, v dětství přišly o otce a vychovávala je matka s prarodiči, což mělo zřejmě vliv jak na konservativnost v odívání, tak na uchování lužickosrbské řeči.

U žen, o kterých Jadwiga Malinkowa píše, se často opakují křestní jména. Není to náhoda: jak autorka vysvětluje, platilo pevné pravidlo výběru dívčích jmen. První dcera byla pokřtěna Anna (srbsky Hana), druhá Marie (srbsky Marja, říkalo se jí Maja, Majka), třetí Magdalena (srbsky podomácku Lena) a čtvrtá Alžběta (srbsky podomácku Liza, německy Elisabeth). U synů to tak striktně dáno nebylo, hoši se nejčastěji jmenovali Hanzo (Hans, tj. Jan), Matij (Matěj, německy Matthäus), Kito (Christian) a Juro (Georg).

Časopis *Pomhaj Boh* připomíná výročí **200 let od narození duchovního Josefa Kordiny (1819–1888)**. Kordina se narodil v Chvalkovicích u České Skalice – ve vsi, kde krátce nato pobývala budoucí Božena Němcová. Studoval v katolickém kněžském semináři v Hradci Králové a po vysvěcení byl kaplanem v Jičíně a Nové Pace. Brzy se však s katolickou církví rozešel, roku 1852 opustil Čechy, přestoupil na evangelickou víru a stal se duchovním v srbské Lužici: nejprve ve Wojerecích, od r. 1861 v Minakale. Zasloužil se o vybudování evangelického kostela v nedalekém Łupoji. Byl členem Matice lužickosrbské, vydal několik lužickosrbských náboženských spisů. Zemřel a byl pohřben v Minakale, kde je jeho náhrobní deska zasazena do hřbitovní zdi. Spisovatel Johannes Renatus o něm vydal roku 1895 román *Johannes Pranka. Eine Geschichte aus der Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*.

Připravila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Krabat – postava mnoha tváří

Únorové číslo populárně historického časopisu *Dějiny a současnost* přineslo článek Ladislava Futtery o Krabatovi. Futtera svým nezaměnitelným čtivým stylem přináší do nesorabistických kruhů informace o Krabatovi jako historické postavě, literárním motivu, ale i turistickém lákadlu. Vystudovaný historik, bohemista a germanista, nyní zaměstnaný v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, kde se věnuje vztahům mezi českou a německou literaturou, v pojednání o Krabatovi perfektně propojuje všechny své obory zájmu. Přináší informace o původu Chorvata (Krabata) Janka Šajatoviće a historické souvislosti jeho dalších osudů, dále se však soustředí na jeho „druhý život“, tedy vývoj a varianty krabatovského motivu v lužickosrbském lidovém vyprávění a zpracování v literatuře.

elobe

SVĚDECTVÍ

Někotre mysle k stacijam Swjateho Křiža, kotryž je dar serbskeje swójby českým přecelam

Křiž wisaše něhdy w klawurnym wobłuku sotrow Božeje předwidziwošće, zaměstnjeny we chorowni „Vestische Kinderklinik“ w porurskim Datteln. Kaž znajemy to tež z Worklečanskeje chorownje, su řjadnicy tam z leta 1945 skutkowali. Zdžela běše w chorowni wjac hač 30 řjadniskich sotrow, mjez nimi běšej wot 1970-tych lět tež Serbowce.

Kak je křiž k řjadniskim sotram přišoł, njehodži so dokładnje rjec, dokelž su řjadnicy, kotrychž móhl so prašeć, mjeztym wšitke we wysokej starobje.

Najskerje je to wony křiž, kotryž přepoda senior-chef blidarskeje firmy Lohmann řjadniskim sotram, kotraž měješe w 1960-tych

Křiž w Lužickém semináři wisi nad vchodem do Hórnikowy lužickosrbské knihowny, foto Eliška Oberhelová.

lětach nadawk, nowotwar chorownje w Datteln z meblemi wuhotować.

To běše za nju započatk a zdobom dobra referenca, we wuhotowanju objektow skutkować móc, a z tym dalewjedženje firmy zaručić. Senior-šef bě swjaty křiž sam wudželał, ale na nim ani pokazki na sebje njezawostajit. Myslu, zo bě to jeho wotpohlad, křiž jako znamjo hłubokeho džaka a nic sebjechwały widžeć.

Jako su w 90tych lětach w Datteln klawursu a bydlenski wobłuk spadowaceje ličby řjadniskich sotrow dla raznje pomjensili, běše tónle swjaty křiž takrjec přewjele, njeměješe hižo swoje městno.

Jedna z teju serbskeju řjadnicow měješe sotru po kreji w zapadnym Berlinje.

Zhonjo wo donće woneho swjateho křiža, sej jón wot řjadniskich sotrow wuprosy a tež dósta.

Z toha časa wisaše křiž w jeje bydenju w zapadnym Berlinje.

Křiž bě wotnětka znamjo zwjazanosće sotrow, kotraž wjedžešej wobě swoje žiwjenje zwonka Łužicy a za hranicu něhdyšeje NDR, ale wjazaše jeju w modlitwje tež ze swójbnymi we lubej serbskej domiznje.

Po smjerći mojeje „Berlinskeje“ čety přindže křiž k nam do domu.

Zbožovný prípad abo tola Bože wjedzenje chcyše, zo so na lētu-
šim putnikowanju młodžiny do Krupki w rozmołwje z Alfonsom
Korjenkom a Davidom Lenkom wuda, zo chcedža čescy přeceljo
w Serbskim seminarje w Praze zaso swjaty kříž powěsnýc.

Sym jara zbožowna, zo je tutón kříž ,nětko w Serbskim semi-
narje swoje hódne městno našo, na městnje, hdžež su dlěje hač
lěstotkaj znamjo swjateho kříža dódníc spytali, na městnje, hžež
stej Šimonec bratraj znamjo zwjazanosće českeho k serbskemu lu-
dej zapožožij, na městnje, hdžež je so zawěše tež číše někotra
prostwa styska za domiznu wuspěwała.

Derje by było, by-li kříž tež džensa k modlitwje přeprósyl a ke
skutkam mjezsobneje pomocy, křescanskemu poselstwu slědujo,
wědžo zo to w Českej njeje tak jednorje.

A tak, kaž je tutón swjaty kříž něhdy rjadniske sotry a serbskej
sotře w modlitwje wjazał, njech wjaza wot nětko českich a serb-
skich ludźi, kotrež so w tutym domje hromadža.

Monika Waurichowa

*hovořila o původu kříže, který darovala Lužickému semináři, při
jeho slavnostním svěcení v sobotu 1. prosince 2018.*

Slovníček: předwizdiwosć – prozřetelnost; chorownja – nemocnice; riadnica – ře-
holnice; meble – nábytek; spadowaca ličba – klesající počet; sotra po kreji – pokrev-
ní, rodná sestra (tj. ne řádová); dónt – osud, úděl; wuda so – (zde:) vyšlo najevo.

LITERÁRNÍ PŘÍLOHA

Případ Mája

K překvapivým momentům loňského letního kurzu lužické srb-
štiny v Budyšině patřilo uveřejnění lužickosrbského překladu textu
k písni *Včelka Mája*; jednou z jeho autorek byla právě účastnice kur-
zu Jana Tölke. Rodilá Lužická Srbka léta žije na západě Německa
a v létě v Budyšině usilovala oprášit svou mateřštinu. Když jsme se
rozhodli uveřejnit převod její a jejího kolegy Jana Měškanka, uká-
zalo se, že nestačí otisknout ho po zvyku tohoto časopisu vedle čes-
kého znění, protože rázem by vyniklo, že jde o dvě odlišné básně –
aniž je jasné proč. Příběh titulní písně *Včelky Máji* totiž je barvitý:

Včelka Mája samozřejmě je známá a stále živá pohádka. Od
roku 2010, kdy se německá televizní stanice ZDF rozhodla natočit
o Máje seriál ve formátu 3D, dokonce vznikly v letech 2014 a 2018
také dva filmy. Žádná z těchto verzí však nedosáhla věhlasu japon-
ského seriálu z půli sedmdesátých let. Ten byl natočen na motivy
knihy Waldemara Bonselse z roku 1912 *Die Biene Maja und ihre
Abenteuer* (tj. Včela Maja a její dobrodružství). (Pro zajímavost:
česky kniha poprvé vyšla roku 1920 v překladu Jaromíra Vostřého,
znovu o rok později, v roce 1943 už měla nový překlad od Petra
Denka. Nejstarší slovenský překlad Jána Štefánika je z roku 1933,
ale už roku 1925 vyšel v Užhorodu překlad rusínský a v roce 1928
převod do jidiš. Zato lužickosrbské znění, jak už to u překladových
titulů bývá, aby člověk pohledal dodnes. Přitom prosta včel lužic-
kosrbská literatura není: čtenářům jsou k dispozici *Pčolka Leńka*,
Pčolka Ritka a *Pčolka a jeje přeceljo*.)

Za sto sedm let své existence Bonselsova kniha vyšla nesčet-
někrát, kromě standardních překladů jistě rovněž v různých
(zjednodušujících) úpravách a pokračováních a pokrouceních. Na
popularitě knížky má zásluhu právě japonský seriál a jeho titulní
píseň. Verze tolik známá v tuzemsku však není původní, vznik-
la až pro německé znění seriálu, přičemž melodie Karla Svobody
předčila svým věhlasem původní skladbu i anglickou melodii (jež
byla pro své znění také nová). Podle některých (avšak těžko ově-
řitelných) údajů se Svobodova skladba prosadila celkem ve čtyři-
ceti sedmi jazykových mutacích seriálu. Text k německému znění
napsal Florian Cusano a dle legendy umluvil zpěváka Karla Gotta
k jeho nazpívání skladatel Karel Svoboda na ulici v Mnichově.

Biene Maja

In einem unbekannten Land
Vor gar nicht allzu langer Zeit
War eine Biene sehr bekannt
Von der sprach alles weit und breit

Und diese Biene, die ich meine, nennt sich Maja
Kleine, freche, schlaue Biene Maja
Maja fliegt durch ihre Welt
Zeigt uns das was ihr gefällt

Wir treffen heute unsre Freundin Biene Maja
Diese kleine freche Biene Maja
Maja alle lieben Maja
Maja (Maja) Maja (Maja)
Maja erzähle uns von dir

Nejspíš málo se u nás ví, že v případě *Včelky Máji* v Českosloven-
sku o půl roku dřív než české znění vzniklo znění slovenské (byl to
jeden z prvních dlouhých seriálů nadabovaných do slovenštiny).
Nepodařilo se nám však najít autora slovenského textu skladby.
Také slovenskou verzi, stejně jako v němčině s nepřeslechnutelným
českým přízvukem, nazpíval Karel Gott.

Včielka Mája

V krajine, kde sa piesok lial
a kde sa sypal vodopád,
bývala včielka nezbedná,
ten, kto ju poznal, mal ju rád.

Tá včielka, čo vám o nej spievam, to je Maja,
veľká malá nezbednica Maja,
lieta svetom sem i tam,
stále za ňou utekám.

Aj dnes k nám letí naša kamarátka Maja,
veľká malá nezbednica Maja,
Maja, naša včielka Maja,
Maja, Maja, Maja, Maja,
Maja, leť rýchlo priamo k nám.

Český text potom napsal textař a básník Zdeněk Rytíř a potře-
ti ho pěvecky ztvárnil Karel Gott.

Včelka Mája

Učení páni zkušení,
já rád bych vám teď podotknul,
nikdo z vás nemá tušení,
že v dálce stojí malý úl.

Z něj každé ráno vylétává včelka Mája,
naše kamarádka včelka Mája,
máme jí co závidět,
výšku z které vidí svět.

A o tom vypráví nám o tom včelka Mája,
malá uličnice včelka Mája,
mávně křídly včelka Mája,
Mája, Mája, Mája, Mája,
Mája zas míří mezi nás.

Letmým pročením je zřejmé, že německý, slovenský a český text
se víceméně shodují v druhé a třetí strofě, zato v první se od sebe
liší – a tak i způsob, jak se divák či posluchač k Máje přibližuje
a poznává její svět. V němčině je neznámý, zato je vypíchnuta sláva

jediné včely, jejíž pověst ji široko daleko předchází; proto se jeví jako vhodná průvodkyně po jeho zákoutích. Slovensky je podoba světa popsána konkrétně, obrušuje jeho tajemství; zároveň hned od začátku víme, na čem se ona pověst včely zakládá: je to nezbednice, takže s ní nejsou spojeny jenom pozitivní konotace – zřejmě dove-
de i nadělat paseku. Čeština ve své první strofě neposkytuje žádné vodítko, oč vlastně jde. Teprve v posledním slově se dozvíme o úlu, totiž o společenství včel, o Máje ale stále nic. Ze srovnání všech tří úvodů písňe tedy vyplývá, že nejde o překlady, nýbrž tři svébytné varianty.

Lužickosrbské znění naproti tomu drží se přesně znění němec-
kého. Není se co divit, text studentky „ferialneho kursu serbsčiny“ Jany Tölkec a pomocníka z řad univerzitních studentů Jana Měš-
kanka vznikl v roce 2006 jejich slovy jako „přeserbsčenje“, přesněji jako překladatelské cvičení a vyvrcholení kurzu, kde se *Včelka Mája* jako oblíbená kratochvíle zpívala při společných pěveckých veče-
rech v různých jazycích – mateřštinách frekventantů kurzu, což vedlo k nápadu pořídit rovněž lužickosrbské znění, aby si všichni zainteresovaní mohli zazpívat společně. Novinka byla pořízena logicky podle německého znění, neboť lužickosrbské mluvčí Máju znají z německé televize a znají právě německý text.

Pčolka Maja

W dalokim kraju njeznatym
Před chwilku, tak smy slyšeli,
Je byla pčolka znata všem,
Wo njej su wšitcy řečeli.

A tuta pčolka, kotruž měnju, rěka Maja,
Małka, lóza, mudra pčolka Maja.
Maja lečo pokaza
Wšitko, štož tu rady ma.

Haj, džensa zetkamy tu našu lubu Maju,
Małku, lózu, mudru pčolku Maju.
Maja, luba naša Maja,
Maja, Maja, Maja, Maja,
Maja, kak so tebi dže?

Výsledkem tak je paradox: třebaže lužickosrbská literatura pře-
kladům spíše vzdoruje a preferuje autorské texty, tentokrát dosáhla
jenom na překlad, třebaže její okolí volilo vždy autorskou verzi tex-
tu (včetně polštiny, která do Májina světa rovněž vstupuje po svém,
i když má blíž k německému originálu než česká a slovenská verze).

Škoda jen, že Karel Gott už ji lužickosrbsky nenazpíval.

Lukáš Novosad

KAK TO WIDŽU JA

SMiLE-projekt

Rewitalizaciju hornjo- a delnjoserbsčiny přeslědžić je jedyn z ci-
low projekta SMiLE (Sustaining Minoritized Languages in Europe),
kotryž přewjedže so wot počatka zašeho lěta do lěta 2019 w ko-
operaciji ameriskeho Smithsonian Center for Folklife and Cultural
Heritage Washington D.C., Budyskeho Serbskeho instituta a Aka-
demije wědomosćow we Wašawje. Projekt analyzuje w šesćoch
padowych studijach rěčne prócowanja wuzwolenych mjeřšinow
w Europje, mjez druhim w frizišćinje, galicišćinje a iršćinje. Wě-
domostnicy dr. Cordula Ratajczakowa a prof. dr. Nicole Dołowy-
-Rybińska wěnujetej so serbskimaj rěcomaj, wosebje pak serbskej
rěčnej politice w institucijach, kaž tež we swójbach. We formje
interviewow, wobdžělacych so wobkedžbowanjow a džěłarničkow

z młodostnymi chcedža wobšěrny wobraz wo tučasnym stawje
rěčneje rewitalizacije serbsčiny stworić. Wuslědki slědženja předs-
taja zjawnosći na zakónčacej konferency w juniju 2019 w Budyšinje.

Alena Pawlikec

Słowniček: *přeslědžić* – prozkoumat; *padowa studija* – případová studie (z angl. *case study*, forma vědecké práce); *rěčne prócowanja* – zde snahy o zachování jazyka (fráze z angl.); *wobkedžbowanje* – zde výzkumné šetření (např. formou dotazníků nebo rozhovorů); *džěłarnička* – pracovní seminář (z angl. *workshop*).

ZÁPISNÍK

Milí přátelé,

nečekaně rychle utekly další dva roky, další dva roky činnosti
„mého“ předsednictva, takže mi nezbývá než bilancovat (i když
nemá cenu nic si nalhávat – o prodlení časopisu víme, takže ve sku-
tečnosti uběhlo už dva a půl roku; mandát, jak víte vy a jak víme
i my, jsme obhájili i pro další období a úřadujeme tak své třetí).
Oproti předchozím etapám však musím přiznat, že cosi se v mém
případě změnilo – děje se všeho pořad obrovské množství a mně
už to začalo splývat, už nevím, co se stalo který rok, kam jsme se
kdy posunuli. Víím jen to, že pořád jdeme vpřed, rodí se nápady,
pořád chceme být v předsednictvu spolu, hodně se toho daří, ale
taky (řekl bych, že při tom záprahu logicky) se množí nezdary.

Pojmu-li uplynulé roky skutečně jenom telegraficky, protože po-
drobně se o některých věcech psalo již opakovaně, máme za sebou
úspěchy na parlamentní půdě – tedy lužickosrbské veřejné slyšení
v Senátu, koncerty jak víno – Jankahanka v Malostranské besedě,
pražská konzervatoř a drážďanská Hochschule für Musik na dže-
zových jam session v Lužickém semináři, tamtéž koncerty žáků
nedaleké základní umělecké školy, kolokvia k výročí lužickosrbské-
ho obrozence a pražského studenta Jana Petra Jordana, ke stému
výročí vzniku Československé republiky či slovanské mytologii,
desítky přednášek v podání lužickosrbských přátel v Lužickém
semináři i našich osvětových přednášek po celé České republice
(což připomínám obzvlášť rád a znovu vybízím k tomu, že pokud
chcete přednášku o srbské Lužici ve svém regionu, napište nám,
domluvíme se a rádi přijedeme), autorská čtení opět v Lužickém
semináři, na Světě knihy a na jiných místech země (Milan Hrabal
například zajel se svými překlady až do Brna, představte si), spolu-
práci s předními tuzemskými herci (Josef Somr, Taťjana Medvecká,
Jaromír Meduna...), několikrát hostování budyšínského divadla,
několikrát natáčení s Českým rozhlasem a Českou televizí, mnoho
zájezdů při různých příležitostech, mnohokrát jsme také oficiál-
ně navštívili lužickosrbské akce (od valné hromady Domowiny či
Matice lužickosrbské přes Schadzowanky, folklorní festivaly až po
divadelní premiéry), máme za sebou další pořádání archivu SPL,
nakupování knih a rozšiřování Hórníkovy knihovny, vystavení no-
vého spolkového webu, zpřístupnění knihovny online, dostali jsme
dvě ceny od Domowiny, vydali jsme knihu básní Jurije Chěžky,
našli a opravili přes desítku obrazů v majetku SPL, zapůjčili obraz
Jakuba Xavera Ticina na obrovskou sasko-českou výstavu do Sas-
ké Kamenice, dostali do srbské Lužice českého kardinála Domini-
ka Duku, zúčastnili jsme se v Lužici svého prvního sportovního
turnaje, měli jsme kurz lužické srbštiny, dokázali díky svému úsilí
prosadit, že ta se nově po letech bude konečně zase vyučovat také
na pražské filozofické fakultě, dovezli jsme patnáct studentů na let-
ní školu lužické srbštiny v Budyšině, kde jsme vyjednali slevu pro
zájemce ze slovanského zahraničí, uspořádali jsme mnoho akcí pro
děti a poprvé také Ptačí svatbu v Praze, uvedli světovou premiéru
lužickosrbské opery *Vodník*, zase o něco víc jsme vybavili Lužický
seminář, mj. jsme tam po desítkách let vrátili kříž a dali ho vysvě-
tit, vzrostl počet členů spolku... vybavuje se mi to na přeskačku,
mnohé jsem jistě opomněl, ale myslím, že i na tomto krátkém výčtu

je vidět, že toho bylo dost a že jsme to dělali především pro vás. (Omlouvám se za nezdvořilost, ale neodpustím si rýpnutí: vždycky nás mrzí, že se nám nedaří více vás přimět se akci účastnit; kdykoli se ptáme, co byste rádi, zda byste chtěli zájezd do Lužice jenom pro členy SPL či cokoli jiného, odpovědí je zpravidla mlčení. Je to, přiznávám za sebe, ale i za kolegy, frustrující a demotivující. A tak znovu apeluji: nebojte se nás, přidejte se, my budeme jenom rádi. Vždyť Lužický seminář je především klubovna.)

Měl bych zmínit také to, co se nepovedlo. Očividné je, že stále je problém srovnat vydávání *Česko-lužického věstníku*, ba že se to zhoršuje. Také jsme, a to pro nás byly docela nové zážitky, museli několik akcí zrušit: zájezdy, které se přes veškerou naši snahu nenaplnily, dětský tábor, u něhož jsme špatně komunikovali termín (zájem o tábor přitom je velký, takže napřesrok bude) a jednou dětský den. Vypadá to, že děti jsou našimi nezdary bity nejvíce. Nejde totiž jenom o zrušené či přesouvané akce, mnohem horší – a přiznávám, že to je v mém vidění největší naše prohra – jsou zadusané velké ideje mající na zřeteli právě děti. Kdysi, jsou to tuším tři léta, jsme tu a nikoli jen tu s velkou slávou vyhlášovali projekt „čestí učitelé v Lužici“, který chtěl do Lužice přivést až třicetku kantorů, naučit je lužickosrbsky a takto pomoci vyřešit akutní nedostatek učitelů v regionu (s tím se ovšem potýká celé Sasko i Braniborsko). Nuže, skončilo se u jediného a už víme, že se to nepodařilo. Napišu o tom ještě samostatný článek, ale myslím, že již smím veřejně prohlásit, že s projektem je konec a že to není vina české strany, nýbrž po mém soudu zcela jednoznačně té lužickosrbské. Tolik pokrytectví, výčitek, falše, nechuti, odporu a pomluv, kterých jsem byl nejen já svědkem, aby jině a jindy jeden pohledal. A jako tradičně v srbské Lužici bude se o tomto problému mlčet, dokud se na něj nezapomene, protože tak se v Lužici řeší všechno nepěkné. Nezastírám, že ve mně zůstaly bolest, ponížení, odpor, že mi tento projekt vzal chuť dělat něco dalšího – vlastně mě přivedl k tomu, že bude líp soustředit se na vlastní věci, na sorabistiku v Česku, než na konkrétní pomoc Lužici. Ale třeba mě tohle rozpoložení přejde, kdo ví. Každopádně jak jsem slíbil, ještě se vám o celé kauze rozepíšu podrobněji, aby mé nařikání bylo argumentované a férové.

Jsem rád a šťastný kvůli docela jiné věci: že máme partu, která nám v předsednictvu a redakci a kolem „obou orgánů“ funguje a která si svede říct i nepěkné, bolavé věci, aby se pořad neplácala po zádech a neutvrzovala v tom, jak je dobrá a výjimečná. Jinak by totiž tohle pinožení nemělo smysl. Tady ale snad mohu pronést otevřeně, protože oni si to nepřečtou, že je to parta dobrá a výjimečná, že jsou to skvělí lidé, s kterými jsem rád, které mám rád, kteří patří k mým nejbližším a s kterými řeším nejen sorabofilní, ale i osobní věci. Však máme za sebou v tomhle období velkou oslavu šedesátin, svatbu, porod a k dalšímu se schyluje. Žijeme hodně nablízko a to mě u SPL drží nejvíc. Eliška, Terezka, Zdeněk, Toník, Ondra, Milánek, Pepík, Přemek, Hynek, Radek, Honza jr., Honza, Zuzka, Ladek, Láda, Jirka, Hanuš, Leoš, David, Standa, Franta, Vendulka, Karolína, Katka, Ruda, Vojta... ale i Václav Reňák, manželé Kmječovi, Gabriela Kalinová, Milan Turek, David Hamr, Jarka Tišchá, Jan Vlasák, Radko Mikula – táhne mi to zase hlavou všelijak a pojí se s různými momenty, všechno jsou to jména, bez nichž by byl můj život nudnější. Všichni tihle lidé, ale i mnozí další, se po dobu uplynulých dvou let (dvou a půl roku) podíleli víc či míň na chodu SPL a pomáhali žít dobré věci. To na české straně. Ačkoli měl bych k nim připsat ještě zastoupení Saské kontaktní kanceláře, jejího šéfa Davida Michela a tajemnici Michaelu Krčmářovou. Je to

plodné a smysluplné sousedství. No a na lužickosrbské straně bych se taky nedopočítal: Clemens Škoda, Dawid Statnik, Marko Kowar, Madlenka Šolčić, Andrea Chěžcyna, Jan Budar, Jurij Łusćanski, Fabian Kaulfürst, Lucian Kaulfürst, Sara Mićkec, Julian Nyča, Beno Bělk, Milenka Rječcyna, Měrko Brankač, Katja Brankačec, Pětr Kmječ, Roman Wjesela, Jan Rjelka, Alfons Korjeńk, Edward Wor-nar... šlo by pokračovat dál a dál. Zvlášť jmenovat ale chci a musím dvojici českých učitelů Pavla Šlechtu a především Šárku Blažkovou. S nimi jsem já sám strávil mnoho času, absolvoval bezpočet nočních telefonátů, když jsme bojovali o onen výše zmíněný učitelský projekt, když jsme se – nakonec tedy neúspěšně – pokoušeli prob-jovat cestu dalším českým zájemcům. Děkuji oběma za důvěru, za otevřenost, za snahu, za pílí a za přátelství.

Abych se pořad jenom nedojímal, zpravuji závěrem, že pro vás chystáme nové věci: jednak bych rád přivedl k činnosti redakční radu knižní edice, protože nápadů na užitečné knižní tituly je mnoho a já sám to nezvládám. Adepta na vedení rady už máme, což je dobrá zpráva. Jednak si pohrávám s myšlenkou na pokus realizovat středoškolskou výměnu studentů, protože jak se z dosavadních poznatků zdá, seznamovat se vzájemně až na vysoké škole je zatraceně pozdě. Taky nás čeká Rok Lužických Srbů v Liberci – série přednášek, filmových projekcí, divadla, autorských čtení a výstav vypukne v září Eliščiným povídáním o srbské Lužici, oficiální zahájení pak bude 4. října. Celý podnik mají na hrbu kolegové ze spolku SAL, především Jana Vančatová a Tomáš Breň. Což jsou dva noví přátelé, kteří nečekaně vstoupili do našich řad. Z rozvoje těchto pražsko-libereckých vztahů mám opravdu velkou radost, protože to odpovídá tomu, co bych si moc přál, a sice decentralizovat sorabistický život v Česku, respektive víc propojit Prahu s dalšími regiony. Čeká nás taky víkend s lužickosrbskými studenty připravujícími letošní Schadžowanku. A po letech neúspěšných námluv snad konečně přijdou studenti lužické srbštiny z Lipska, ačkoli pro začátek jenom ti dolnosrbští. Ještě letos se konečně vrátí do Semináře opravené historické knihovny. Nu a budeme pracovat na onom dětském táboře, to je jedna z mých osobních priorit pro příští rok. Navýšime také společné česko-lužickosrbské sportovní akce (což, věřím, udělá radost našemu bývalému předsedovi, panu Petru Kadlecovi, jenž právě o společné sportovní aktivity vždycky velmi stál). A jelikož jsme obdrželi spolu s Domowinou dotaci od saské vlády na opravu knih v Hórníkově knihovně ve výši cca sedmdesáti tisíc eur, bude aktuální dvouletka ve znamení také této práce.

Prozatím děkuji vám všem, zmínění i nezmnění přátelé. Míval jsem kdysi potíže, o jejichž zdrojích tu psát nechci, a řešil je mimo jiné sezením s psychoterapeutem. Ten mi pověděl důležité věty: „Vy máte ze života ve středním věku strach, že bude plný tmy, že se dvacet let nebude dít nic. Jenže tak to vůbec být nemusí.“ Jsem rád a vám nesmírně vděčný, že jste mému životu v této jeho fázi dali světlo a smysl. Nikdy vám za to nepřestanu být vděčný. Těším se na další setkání s vámi, na společnou práci i nezapomenutelné zážitky. Ahoj!

Lukáš Novosad, předseda

Vážení čtenáři,

omlouvám se velmi za zpoždění ve vydávání časopisu. Abychom jej co nejdříve zkrátily, rozhodli jsme se vydávat do konce letošního roku dvojčísla. V počtu stránek ke změně nedochází, doufáme tedy, že tuto dočasnou změnu přijmete s pochopením.

Eliška Oberhelová, vedoucí redaktorka

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.com, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Oberhelová, Michalovice 17, 412 01 Litoměřice, eliska.oberhelova@gmail.com, tel. 728 581 822; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Kryštof Peršín. Sazba: Martina Lapišová.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.